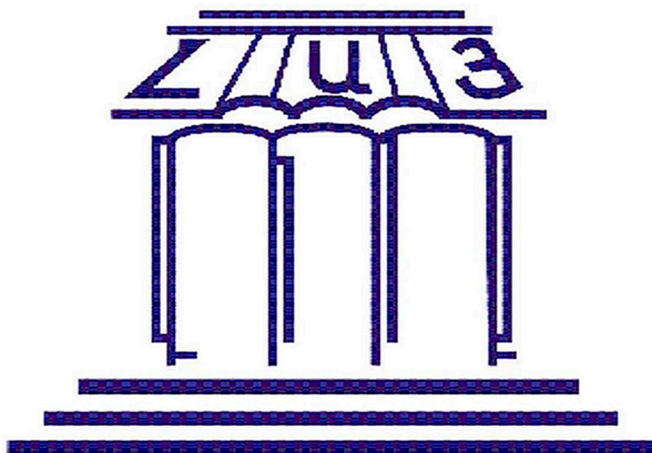

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց
Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտեղծագործական համայնքներ
նչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

Onpnyliay

UunSun Gntip

891.99
72-71

ԿԱՇԵՆ ԲՈՐՈՎՆԵՆԺ ՄԵՍՄԷ ԾՈՆԻՐ

891.99
Թ-71

1925

6 NOV 2

891.99

10-71

48

ՎԱՅԱՆԻ ԹՈԹՈՎԵՆՑ

Ս Ա Ս Մ Ա

Ծ Ռ Ե Ր

(ԴՐԱՄԱ)

1001
1567

1354

ՅԵՐԵՎԱՆ

1925

ԱՆՁԵՐԸ

1. Դավիթ
2. Չեճով Ռեան
3. Սարգիս
4. Թորոս
5. Սուրբ
6. Թումաս
7. Սմբատ
8. Մարտ Մելիք
9. Կոզմազին
10. Ջալալին
11. Անթառա
12. Ավիս
13. Աստ
14. Վաղո
15. Ալեվոր

Կանայք, հարսներ, աղջիկներ, գինգորներ, ծուր, բազմի-
ներ յեվ պարուհիներ:

Քեմագրուրյան բոլոր իրավունքները վերապահված
են հեղինակին

ՊՐՈԼՈԳ

Ասում են՝
Հի՛ն հի՛ն ժամանակ
Աշխարհին Սասմա
Տիրել ե մի լիրբ արքա
— Մեկիքը Մսրա:
Սասմա աշխարհում
Հի՛ն ժամանակում
Յեղել ե մի
Աժդահա մանուկ,
Անունը Դավիթ,
Ժայռի պես կոպիտ:
Պատմում են մեր
Միասիտ հայրեր,
Վոր Դավիթ մենակ,
Հի՛ն հի՛ն ժամանակ,
Կը գնա
Ինչպես աժդահա
Դեմը զորքերի
Մսրա արքայի:
Մի որում
Ու մի գիշերում
Զորքը արքայի
Կանցկացնի սրի,
Ու հպարտ, արի,
Տերը կը դառնա
Սարերին Սասմա:
Սա մի հեքիաթ ե
Ծածկված մշուշն

ՊՐՈԼՈԳ

Ասում են՝
Հի՛ն հի՛ն ժամանակ
Աշխարհին Սասմա
Տիրել և մի լիրբ արքա
—Մեկըր Մսրա:
Սասմա աշխարհում
Հի՛ն ժամանակում
Յեղել և մի
Աժդահա մանուկ,
Անունը Դավիթ,
Ժայռի պես կոպիտ:
Պատմում են մեր
Միամիտ հայրեր,
Վոր Դավիթ մենակ,
Հի՛ն հի՛ն ժամանակ,
Կը զնա
Ինչպես աժդահա
Դեմը զորքերի
Մսրա արքայի:
Մի որում
Ու մի գիշերում
Զորքը արքայի
Կանցկացնի սրի,
Ու հպարտ, արի,
Տերը կը դառնա
Սարերին Սասմա:
Սա մի հեքիաթ և
Ծածկված մշուշն

Մթին քողերով:
 Ինչպես թե մի մարդ
 — Հարց կը տանք հիմի—
 Են ել մեն մենակ,
 Ինչքա՞ն ածդահա
 Ինչքա՞ն ել անահ,
 Մի ծիով,
 Մի սրով,
 Մի սրտով՝
 Գնա կոտորի
 Զորքը արքայի
 Ու հաղթի:
 Սա մի հեքիաթ ե,
 Ծածկված մշուշ
 Մթին քողերով:
 Պատում ենք անա
 Այդ առասպելի
 Վարագույրը մութ
 Մեր մեծ որերի
 Սրերով անգութ:

ԱՌԱՋԻՆ ՊԱՏԿԵՐ

Մի շինական ակնակալի տան բակը: Հավեր յեվ ուրիշ
 կենդանիներ: Բակի խորքում տան մեծ դուռը: Բակի պատի
 տակ ոջախ ե վառվում, վորի վրա մեծ պղինձով ջուր ե տա-
 րանում: Աջ կողմից բակի դուռը, վոր տանում ե փողոց:
 Դռնից քիչ վեր տարածվում ե մի փոքրիկ խրեթի կտուր: Տե-
 սարանը շրջապատված ե ցից ու սեվ սարերով:

Սառիեհ. — Քըշ... քըշ... քըշ... քըշ... (հավերին ե քըշում):

Ջեհով Ոհան. — (Բակի դռնից ներս) Մարկոսի աղջիկ, բեզարե-
 ցի, սֆ...

Սառիեհ. — Ինչից:

Ջեհով Ոհան. — Ծուռ Դավթից:

Սառիեհ. — Ի՞նչ ե: Ի՞նչ կա:

Ջեհով Ոհան. — Յերեկոները սարից քաղաք մտնելիս՝ քաղքցիք
 դուռ չեն բաց անում:

Սառիեհ. — Ինչո՞ւ: Քըշ... քըշ... քըշ... քըշ...

Ջեհով Ոհան. — Վախենում են:

Սառիեհ. — Ինչո՞ւ են վախենում:

Ջեհով Ոհան. — Ի՞նչպես չվախենան, բան ես ասում: Գիւեր, լա-
 պըստրակներ, ել ի՞նչ իմանամ, քանի տեսակ ջանավարներ
 ե խառնում նախրին, բերում լցնում մեջ քաղքին:

Սառիեհ. — Ի՞նչ ասեմ. դու ել ես վախեցել:

Ջեհով Ոհան. — Սոսում ես ելի: Տալիս ես գլխիցդ դուրս...

Սառիեհ. — Վո՞չ վոք լեզուն դուրս չհանի ու ասի Դավթին, թե
 աչքիդ վրա հոնք կա, հա...

Ջեհով Ոհան. — Դու ի՞նչ յեղար, այ կնիկ: Ենպես ես խոսում՝
 հենց իմանաս Դավթիքը քո մեջքիցդ ե բնկել:

Սառիեհ. — Չես ամաչում: Մհերը վոր մեռավ մեզ չհանձնեց
 Դավթին:

Ջեհով Ոհան. — Եղպես ե: (Մտածելով) Խո յես վատ բան չեմ
 տեսում: Այ կնիկ, դու վոր իմ վրա եղպես հարձակվում ես,
 եղ կարճ լեզուդ յերկարում ես՝ յես ի՞նչ եմ ասում...

Սառիեն.—Դավիթը ծուռ է: Պրծնով:
Ջենով Ոհան.—Յես նրան գառնարած արի. հասկանում ես, յես
 նրան գառների հետ սարն ուղարկեցի, յես պետք է պա-
 տասխան տամ խախին:
Սառիեն.—Ջեններդ լվա ու գուրս արի միջից: Բո ի՞նչ բանն է:
Ջենով Ոհան.—Վոր ասում են կնանիքը հսպես-ենպես, մեկ-մեկ
 չենք հավատում: Կին ես ստեղծվել ու խելքդ պակաս ե...
 (Բախի դռնից դուրս ե գնում):
Սառիեն.—Հողեմ յես բոլորի գլուխը: Քըշ, քըշ, քշա, քշա, քշա...
 (Ջենով բնում է պղնձի ջուրը) Ջուրը տաքացել է: Դա-
 վիթն ուր է ուր չե՞ հիմի կգա:
Ջայեն.—(Դրսից) Փախեք, փախեք, փախեք... Այ տղա, փա-
 խի: Գեղերն յեկան: Փակեցեք դռները: Ծուռ Դավիթն
 յեկավ...
Մի կանացի ձայն.—(Դրսից) Յերեխես, յերեխես: Վայ Դավիթ,
 չորանաս:
Դավիթ.—(Դրսից, ահավոր ձայնով) Հեյ, հեյ... տավարը յեկավ,
 ներս առեք, թե չե, եզուց տեր չեք ըլի, հա՛...
Սառիեն.—(Բաց անելով դուռը, ուրախությամբ մագերի հյուս-
 կեններն է քանդում):
Մի ձայն.—(Դրսից) Տավարը քեզ, ծուռ Դավիթ, տավարը քեզ
 ըլի: Եղ գեղերը մի բերի սարից քաղաք:
Դավիթ.—(Դրսից) Ի՞նչ եք դուրս տալի: Քեֆի բան չի: Եսպես
 ե ուզում Դավիթի քեֆը: Ի՞նչ եք վովոցնում:
Սառիեն.—Արի, մատաղ: Եղ վախկոտներին պատասխան ես
 տալիս:
Դավիթ.—(Մի բանի հատ վոչխար, գայլ յեվ աղվես ներս ե քը-
 շում) Բար աջողում, հրողբեր կնիկ:
Սառիեն.—Բարով յեկար, մատաղ:
Դավիթ.—Ես լակոտ լուկուտները վոր խոսում են՝ շատ ե ջիգրս
 գալիս, հրողբեր կնիկ: Մին մին ասում եմ մտքումս սարից
 հավքեմ բոլոր առյուծներին ու վագրերին ել՝ բերեմ լցնեմ,
 սոված-սոված՝ մեջ քաղբին:
Սառիեն.—Բոլորը մեկանց լեղաճաք կըլեն, մատաղ, ի՞նչ ես ա-
 սում:
Դավիթ.—(Նստելով մի քարի վրա) Դադրել եմ, հրողբեր կնիկ,
 շատ եմ դադրել: Ես սե ուլերը շատ անիծած են: Հոգիս
 դուրս եկավ, հրողբեր կնիկ:

Սառիեն.—Են սե ուլերին մորթի ու կեր:
Դավիթ.—Ձե, ի՞նչ ես ասում, հրողբեր կնիկ: Ուրիշի ունեցածը
 ինձ համար հարամ է:
Սառիեն.—Բան չունես:
Դավիթ.—Ձե, հրողբեր կնիկ, չե:
 (Լուռ թյուն)
Սառիեն.—Դավիթ ջան, սոված ես:
Դավիթ.—Ձե, հրողբեր կնիկ, քսանհինգ թաս եծի կաթ եմ խը-
 մել:
 (Լուռ թյուն)
Սառիեն.—Եսոր հրողբերդ վրադ գանգատ եր անում:
Դավիթ.—(Յերկաթե ցուպը զարնելով գետին) Դանգատ եր ա-
 նում: Ի՞նչ եր ասում:
Սառիեն.—Ի՞նչ իմանամ: Ասում եր ելի: Ասում եր՝ քաղբիք
 փախենում են: Սարից գեղեր ու լապստրակներ ես բերում,
 լցնում ես մեջ քաղբին:
Դավիթ.—Ե, լավ: Ի՞նչ ե ասում:
Սառիեն.—Ասում ե... ասում ե, Դավիթը ծուռ է:
Դավիթ.—Դավիթը ծուռ է: Վերջը:
Սառիեն.—Վերջը ի՞նչ: Մի բան ել: Յես ասի, վոր Դավիթի թե-
 լին վո՛չ վոք չդիպչի:
Դավիթ.—Լավ ե հրողբերը իր հոգսը քաշի: Հարկահավաքներ ե
 ուղարկել ժողովրդի մեջ. իմանում ես դուրսը ինչ դիմաթ
 է: Ժողովուրդը չի ուզում հարկ տա: Ինչո՞ւ պետք ե տա:
Սառիեն.—Մտիկ մի տա: Բո ի՞նչ գործն ե (Հավերին ե քշում):
Դավիթ.—Վե՛ց թե իմ ինչ գործն է: Յես ել ժողովուրդ եմ: Յես
 ել վորը եմ:
Սառիեն.—Քեզանից հարկ չեն ուզի ,մատաղ:
Դավիթ.—Ինձնից չեն ուզի, համա ընկերներիցս ուզում են:
 Հրողբերը հենց են ե՛ կրակի հետ ե խաղ անում:
 (Լուռ թյուն)
Սառիեն.—Դավիթ ջան, մատաղ, քեզ մի բան ասեմ՝ չես նեղա-
 նա:
Դավիթ.—Ձե, հրողբեր կնիկ, ինչի՞ նեղանամ:
Սառիեն.—Են ե՛ ջուրը տաքացել ե, մեկը չկա, վոր ջուր ածի,
 գլուխս լվամ: Դու... դու... դու... կանես:
Դավիթ.—Ինչու... չե, հրողբեր կնիկ. դու իմ մերն ես, յես ել
 քո վորդին եմ:

Սառիեն.—Մատաղ եմ քո հոգուն: Դավիթ ջան:

(Մագերի հյուսկենները քանդած յեվ թափած ունն ի վար՝
գնում բերում ե մեծ տաշտը յեվ դնում ե բակի մեջտեղը)
— Դավիթ ջան, ոգնիր ինձ տաք ջուրը բերեմ հատեղ:

Դավիթ.—(Գնում ե բռնում պղնձի յերկու ունկերից յեվ բե-
րում ե տաշտի մոտ):

Սառիեն.—(Սկսում ե շորերը ուսերից վար շխկել, այնպես վոր
բացվում են նրա կոնները յեվ կրծքի խոշորագույն մասը):

Դավիթ.—(Ապշած դիտում ե, ապա յերեսը շուռ ե տալիս չտես-
նելու համար):

Սառիեն.—(Անաջող պճրանքով) Դավիթ, մատաղ, կնկա ջան
տեսե՞ հա:

Դավիթ.—(Առանց շուռ գալու) Հրողքեր կնիկ, գլուխդ պիտի
լվաս, լվա ելի...

Սառիեն.—Ախր երեսդ ես կողմը շուռ տուր, գլուխս տեսնես:

Դավիթ.—(Միամտությամբ շուռ ե տալիս յերեսը յեվ ամաչելով
վերցնում ե թասը, ջուր առնում յեվ ելի շուռ տալիս յե-
րեսը) Դու գլուխդ տաշտի վրա կռացրու, յես կը լցնեմ,
հրողքեր կնիկ:

Սառիեն.—Ե, լավ, լցրո՛ւ (կռանում ե):

Դավիթ.—(Լցնում ե ջուրը առանց նայելու յեվ յերբեմն յերբեմն
ջուրը թափում ե գետնին կամ Սառիենի թիկունքին)
Հրողքեր կնիկ:

Սառիեն.—Ի՞նչ ե, մատաղ:

Դավիթ.—Չպրծամվ (լցնում ե ջուրը):

Սառիեն.—Հիմի, հիմի... Ախր մեջքս չըտեցիր: Ես կողմն աշի:

Դավիթ.—(Սրտնեղած) Դե, պրծի, հրողքեր կնիկ:

Սառիեն.—Ես ե, պրծավ, հա:

Դավիթ.—(Թասը դնելով գետնին, առանց Սառիենին նայելու
հեռանում ե յեվ նստում քարի վրա, յերեսը շուռ տված):

Սառիեն.—(Սրբելով, չորացնելով մագերը) Դավիթ ջան, ի՞նչի
յես յերեսդ շուռ տվել: Թամաշա արա ելի: (Կուրծքն ե
սրբում):

Դավիթ.—Ախր, հրողքեր կնիկ, դու իմ մերս ես, յես ել քո վոր-
դին եմ:

Սառիեն.—Եդ խալիի համար ե, հոգուդ մատաղ: Խո յես քո հա-
րազատ մերը չեմ:

Դավիթ.—(Ապշում ե):

Սառիեն.—(Մոտենալով նրան՝ փորձում ե գլուխը շոյել):

Դավիթ.—(Ընդոտս վեր բարձրանալով) Թող ինձ: Ամսթ ե:

Սառիեն.—Մի բարկանա, հոգուդ մատաղ: Ախր յես կինարմատ
եմ: Դու ել խորոտ տղա յես: Ինչի՞ յես բարկանում:

Դավիթ.—Ամսթ ե, ամսթ, հրողքեր կնիկ: Յես քո վորդին եմ:

Սառիեն.—Դու իմ խորոտն ես:

Դավիթ.—(Գնում ե բակի դռնից դուրս):

Սառիեն.—(Չարացած) Շո՛ւն, եղբան քո կողմը տաշեմ, վոր ինձ
եղ խոսքերը կանչես: Յես քեզ կսովորեցնեմ, շո՛ւն Դավիթ:
Յես նրան պահեմ, մեծացնեմ, վոր ինձ ես որին հասցնի:
(Չուրր թափելով տաշտից՝ տանում դնում ե ելի իր տե-
ղը: Պղինձը դնում ե ելի կրակի վրա յեվ ջուր ածում մեջը):
Մարդս վոր ինձ թողնի ու գնա՝ եղպես շները կհաջեն ինձ
վրա:

Անթառամ.—(Գալիս նստում ե կտրի ծերին ու իլիկ ե մանում)

Սառիեն.—(Սարսափելի չարացած) Լակոտ, լակոտ, մի մոռանա:
Եդ քեզ չեմ ուտացնի: (Գնում ե ներս):

Ջենով Ռեան.—(Ներս ե մտնում: Յետևից մտնում են Թումաս
Սուրբ, Սմբատ) Համեցե՛ք, համեցե՛ք, համեցե՛ք: (Նստում
են ծառի տակը դրված թախտերի վրա):

Թումաս.—Հարկահավաքներին ուղարկեցինք հարկերը հավաքելու,
աղա Ռեան: Մոռնե՛տիկ կանչել տվինք, թե Մսրա Մելիքի
դեսպան կողբադիրը կգա, պետք ե հետը ոխտը տարվա խարջը:
ու սիրուն աղջկերք ե հարսներ տանի:

Ջենով Ռեան.—Հա՛: Լավ եք արել:

Թումաս.—Լավը լավ ե, աղա Ռեան, համա ժողովուրդի մեջ դալ-
մադալ ե:

Ջենով Ռեան.—Ի՞նչ դալմադալ:

Թումաս.—Ասում են՝ հարկ չենք տա:

Ջենով Ռեան.—Շատ ել ասում են: Ո՞վ ե մտիկ տվողը: Մեր
պարտքն ե, պետք ե տանք: Հա, են եյի ասում: Չըլնի թե
սիրուն աղջիկներին թագցնեն մագցնեն: Թագավոր ե՛ ու-
զածը պետք ե անի: Որենք ե: Եդ որենքը մենք չենք գրել:
Մենք ել չենք կարող փոխել:

Սմբատ.—Ի՞նչ արած...

Թումաս.—Ախր մեր Սասմա գժերին դու լավ ես ճանաչում:

Ջենով Ռեան.—Ճանաչում եմ, դրա համար ել ասում եմ:

Թումաս.—Դու յես իմանում:

Ձեռնով Ոհագ.—Եդ գժերի հետ խոսելը ինձ թողեք: Գլխները կը թռցնեմ:

Սուէո.—Ինչ վոր դու պատասխան կտաս, աղա Ռհան, ինչպես տեսն' ենպես ել կանենք:

Ձեռնով Ոհագ.—Հա: Յես պատասխան կտամ: Թող մոռնախիկները կանչեն Սասմա քաղքում ու Սասմա քաղքի բոլոր մեծերն ու պատիկները լսեն, վոր արքայի դեսպանին հարգանքն ու պատիվը պետք է անպակաս անեն: Վերն Աստված, վարը Մարա թագավորի շվաքը: Թող իմանան:

Թումաս.—Անպակաս լինի Աստծո ու թագավորի շվաքը մեր վրայից:

Սմբատ.—Անպակաս լինի:

Սուէո.—Ես ել բաղդ ե, վոր վոսկով ու կնանիքով գոհ կըլի:

Ձեռնով Ոհագ.—Մհերը վոր վողջ լինեք՝ հապես չեք լինի: Սուէոն լավ ասաց: Բանի Մհերը չկա՝ ես ել բաղդ ե (Լուռ-թյուն): Եզուց, առավոտյան ծեղին, Թումաս, խալիչեք փռել կտաս քաղքի ծերին, վոր առաջի անգամ Կողբադինը խալիչեքի վրա վտար դնի: Ամեն մեկդ ել մի մի վոսկե նվեր կը բերեք: Պատվիրեցեք ժողովրդին, վոր գլխավորեն արքայի դեսպանին:

Բուրբ.—Մեր գլխի վրա:

Ձեռնով Ոհագ.—(Ինքնիրեն) Այ գիշի Մհեր, գլուխդ մի վեր վերցրու:

(Լուռ թյուն)

Սուէո.—Մին ել, աղա Ռհան, ուրիշ բան: Մի ճար արա, եդ ծըռին մի խոսք հասկացրու: Ի՞նչ ե գելերին ու լապտարակներին քաջ ապիս, բերում լցնում մեջ քաղքին:

Ձեռնով Ոհագ.—Դուք եք ծուռ ասում ու ասում եք ծուռը շտկի: Յես վճնց շտկեմ ծուռը:

Թումաս.—Մենք ծուռ շտկելը չենք իմանում: Համա թե դու մեր վզին փաթաթեցիր եդ ծուռը, մարդիկ չիմանան՝ խո Աստված կիմանա, աղա Ռհան:

Ձեռնով Ոհագ.—Դրուստ եք ասում:

Սուէո.—Մի ճար արա ախր: Եղպես չի լինի:

Սմբատ.—Մի ճար արա, թե չե կխփենք, լեշը կփռենք Սասմա քաղքում:

Ձեռնով Ոհագ.—(Չարացած) Խփեք... Դու եք խփում: Ասյուծ Մհերի կորյունին: Են առյուծը, վոր քառասուն տարի իշ-

խեց Սասմա վրա ու դուք ու ձեր վորդիքը ապրեցիք ու ոտարի գերի չգացիք... Ո՞ւմ եք խփում: Ի՞նչեք եմ լսում:

Թումաս.—Ականջ մի կախի մեր Սմբատին: Մի բան եր ասաց: **Ձեռնով Ոհագ.**—Մի բան եր ասաց... Ի՞նչպես թե մի մարդ մի բան ասի ու եղպես իշու խոսք դուրս տա:

Սմբատ.—(Չղջումի արտահայտություն) Ախր, աղա Ռհան, Մըհերը մեզ պաշտպանում եր: Ես ծուռը մեզ գելերի բերանն ե տալիս:

Ձեռնով Ոհագ.—Երեխա յե: Ես մեկը լավ իմացի:

Սուէո.—Սմբատի ասածը մեծ պատիկություն եր, աղա Ռհան, ներքի: Մեր թոռների թոռները չեն մոռանա Ասյուծ Մհերին:

Ձեռնով Ոհագ.—Կմոռանան, շուտ կը մոռանան: Այ Մհեր, դուր ես: Մի ձեռք հանի: (Լուռ թյուն) Գնացեք: Լավ կատարեցիք իմ պատվերները:

Բուրբ.—(Լուռ հեռանում են):

Ձեռնով Ոհագ.—(Մտնում ե մենակ, չարացած ու մտախոհ):

Սառիեհ.—(Մտնում ե խորքի դռնից արագ քայլերով): Հ՞ը: Ի՞նչ եյին ասում:

Ձեռնով Ոհագ.—Ինչ պիտի տեսն. ելի եկել են մեր ծուռ Գավթից պանդատ:

Սառիեհ.—Իրավունք ունեն:

Ձեռնով Ոհագ.—Բանձ... եդ դժե յես ասում:

Սառիեհ.—Յես եմ ասում, յես:

Ձեռնով Ոհագ.—Վճնց թե...

Սառիեհ.—Թող խփեն: Շան սատակ անեն լակոտին:

Ձեռնով Ոհագ.—Բանձ... Բանձ...

Սառիեհ.—Ինչի՞ յես պարմանում:

Ձեռնով Ոհագ.—Վճնց չղարմանամ: Չեմ հասկանում:

Սառիեհ.—Չես հասկանում: Ասում եմ՝ թող շան սատակ անեն լակոտին:

Ձեռնով Ոհագ.—Լեզուդ, լեզուդ:

Սառիեհ.—Դու ինձ համար վորդի՞ լիս բերել թե, սիրող ես բերել:

Ձեռնով Ոհագ.—Ի՞նչ ես դուրս տալիս, այ կնիկ:

Սառիեհ.—Դու եդ լակոտին ուտացնես, խմացնես, վոր վեր կենա ձեռք նետի իմ կրծքին:

Ձեռնով Ոհագ.—Ի՞նչ ես ասում: Ի՞նչ ես հաջում, Մարկոսի աղջիկ:

Սառիեն.—Յես քիչ եմ ասում, դու շատ հասկացի: Չես իմանում թե տանդ ինչ դե ես պահում:

Ջենով Սիան.—Սուտ ես ասում:

Սառիեն.—(Կեղծ լացով) Խո յես եյի, վոր եդ լակոտին պաշտպանում եյի: Յես եմ սուտ խոսում: Սուտ խոսողը կրակն ընկնի:

Ջենով Ոհան. (Մտածելով յեվ մի քիչ դադարելուց հետո) Այ կնիկ, (Մոտենալով ու շոյելով նրա մազերը) Յես նրան դուրս կվռնդեմ տնից ու ել չեմ պահի:

Սառիեն.—(Ուրախացած յեվ արցունքները սրբելով): Մի պահի, վոր յես չմեղավորնամ:

Ջենով Ոհան.—Յես նրան կվռնդեմ:

Սառիեն.—Դուռը դնեմ, վոր չկարողանա ներս մտնի:

Ջենով Ոհան.—Են ծուռը մի քացիով կջարդի դուռը: Յես նրան խոսքով կվռնդեմ:

Սառիեն.—Չե, չե: Դնեմ դուռը (Փակում ե դուռը):

Ջենով Ոհան.—Այ կնիկ, ափսոս չե՞ր, վոր մեր քաղքցոց հետ եդ լակոտի համար կովեցի:

Սառիեն.—Ափսոս, հազար ափսոս:

Ջենով Ոհան.—Հիմի յես վռնդեմ նրան, քաղքցիք ինչ ուզում են՝ թող անեն: Իմ բանը չի:

Սառիեն.—Քո ի՞նչ բանն է: Ծոխ հետ թող ծուռ վարվես:

Ջենով Ոհան.—Դրուստ ես կնիկ, դրուստ ես:

Դավիթ.—(Դրսից ահավոր ծայնով) Քեֆս վոնց վոր ուզի՝ ենպես ել կանեմ: Ով վոր ուզում ե տավարն ինձ չտալ՝ թող չտա:

Ջենով Ոհան.—Հիմի կը սովորացնեմ են ծոխն: Թող ընկնի քուչեքը, տեսնեմ վոնց հաց կը ճարի:

Սառիեն.—Յես գնամ ներս: Յերեսը չտեսնեմ: (Անապարում ե ներս):

Դավիթ.—(Յերերցնում ե դուռը, չի բացվում):

Ջենով Ոհան.—Դավիթ: Դձե յես:

Դավիթ.—(Դրսից) Յես եմ, հրողբեր:

Ջենով Ոհան.—Դավիթ (Տատանվելով) Դձե ես:

Դավիթ.—(Դրսից) Յես եմ, հրողբեր: Դուռը ինչի՞ ես դրել:

Ջենով Ոհան.—Դավիթ:

Դավիթ.—(Չայրացած) Յես եմ, ասա:

Ջենով Ոհան.—Դավիթ, դու մեր տանը ել գործ չունես: Դու մեր տան վորդին չես:

Դավիթ.—(Դրսից գոռոցով) Ինչի՞:

Ջենով Ոհան.—Մարկոսի աղջիկը ինձ ամեն բան պատմեց: Ամթ քեզ:

Դավիթ.—(Մի քացի տալով՝ ջարդում ե դուռը ու մտնում ներս): Ամթը քեզ, հրողբեր, վոր կնամարդու յես հավատում:

Ջենով Ոհան.—Մարկոսի աղջիկը սուտ չի ասի: Դու նրա կըրծքին ձեռ ես տվել:

Դավիթ.—(Բավական մտածելուց հետո) Հիմի սատանան կասի մի քացի տամ, քեզ ել, տունդ ել, կնիկդ ել նետեմ գետնի տակի անդունդը. համա ի՞նչ արած, հրողբեր, բոգու խաբած ես:

Ջենով Ոհան.—Լո՛ւր, շուն:

Սառիեն.—(Յերեվում ե տան դռան շեմքին, ցինիկ ուրախությամբ):

Դավիթ.—Բոգու խաբած ես, հրողբեր:

Ջենով Ոհան.—Ո՞՞՞՞ եմ պահել իմ տանը: (Գնում ե դուրս):

Սառիեն.—Դուրս գնա մեր տնից: Եստեղ ի՞նչ բան ունես:

Դավիթ.—(Չարացած ու լուռ):

Անթառամ.—(Կտրից) Դձե ինչ բանի յես, Սառիեն խանում: Ես տունը Դավիթինն ե: Յեկել նստել ես, կարծում ես՝ յեղա՞մ:

Սառիեն.—Ձենդ կտրի, քաֆթառ: (Դավիթին) Դուրս մեր տնից:

Դավիթ.—(Գերագույն զայրույթով աչքերը հառում ե Սառիենին):

Սառիեն.—Դուրս (գնում ե ներս):

Անթառամ.—Հողեմ ես քո զլուխը:

Դավիթ.—Բան մի ասա, նանի ջան: Յես նրան կը սովորացնեմ:

Անթառամ.—Չասեմ, կը տրաքվեմ, Դավիթ ջան: Ես հարստութիւննս ունեմ ե, իսկի չես հարցնում:

Դավիթ.—Հրողբորս ե. ի՞նչ հարցնեմ:

Անթառամ.—Հողեմ յես նրա գլուխը: Ախր չես հարցնում թե դու ո՞ւմ տղեն ես, քո հերը ո՞վ եր, ի՞նչ եր:

Դավիթ.—(Խորը թախծոտ) Յես վորը եմ, նանի ջան:

Անթառամ.—Դու վորը ես... Ախր վորքն են ե, վոր իր հերը իրան վոչինչ չի թողնի մեռնելուց հետո:

Դավիթ.—Ե՛հ, հերս ել անիծած:

Անթառամ.—Մեղա ասա, Դավիթ ջան, են հերն անիծած: Ի՞նչ ես ասում: Յերխա յես, չես իմանում:

Դավիթ.—Բաս ի՞նչ, նանի ջան: Ո՞վ իմանա՞ իմ հերը վողջ լինե՞ր՝ ելի եսպես եյի լինելու:

Ա.Յրառամ.—Քո հերը վողջ լինե՞ր... քո հերը վողջ լինե՞ր հիմի
իշխան եյի՞ր դու, Դավիթ ջան:

Դավիթ.—(Թախծոտ ծիծաղով) Իշխան, չե՞, թագավոր: Մի վո-
տիս մտիկ, մի հագիս մտիկ: Սուրբ չունեմ, նանի ջան,
վոտներս քարերի ու փշերի հետ կռիվ են անում: Ասում
ես իշխան...:

Ա.Յրառամ.—Իշխան, բնա: Հիմի քեզ պատմեմ, դու ինքդ դատի-
Դավիթ.—(Գլուխը կախ՝ գետին ե նայում):

Ա.Յրառամ.—Քո հերը, Դավիթ ջան, վողջ Սասմա աշխարքի իշ-
խող Մհերն եր: Ենքան քաջ եր, վոր Առյուծ Մհեր եյին
ասում նրան: Նրա անունն ու հարստութունն աշխարքից
աշխարք եր անցել: Քո հերը քառասուն տարի իշխեց: Նրա
որով սե թոչուն չանցկացավ մեր սարերով:

Դավիթ.—(Գլուխը բարձրացնելով) Ասա, նանի ջան, ասա:

Ա.Յրառամ.—Դու Առյուծի տղեն ես, Դավիթ ջան: Քո հերը իր
բոլոր թագավորութունն ու հարստութունը քեզ կտակեց:
Դու յերեխա եյի՞ր, դրա համար քո հրողքորը հանձնեց եզ
բոլորը: Հիմի ուզում ե քեզ դուրս հանի, մենակ ուտի վոս-
կին ու արծաթը: Եղ բոլորը քոնն ե, Դավիթ ջան:

Դավիթ.—(Կարծես յերազում) Իմ հերը ես սարերի իշխան...

Ա.Յրառամ.—Բնա, բալա ջան, քառասուն տարի, քառասուն հա-
զար տուն եր կերակրում:

Դավիթ.—(Վտոր խփելով գետին) Պատմի, նանի ջան, պատմի:

Ա.Յրառամ.—Ել ի՞նչ պատմեմ: Դու գնում ես, մտնում ես ուրիշ-
ների ցանքան ու նրանց տունն ես քանդում: Բռնի հրող-
քորդ, ուզի քո հարստութունը:

Դավիթ.—(Վառվում են աչքերը) Նանի, իմ հրողքոր հարստու-
թունը իմն ե, հա:

Ա.Յրառամ.—Քոնն ե, բալա ջան, հենց քոնը: Են բոջան նստել
ուտում ե ու դու եղպիս անտրեխ ման ես գալիս:

Դավիթ.—Յես շանց կտամ նրան:

Ա.Յրառամ.—Հա, են եյի ասում... Կողբաղինը եզուց գալիս ե:

Դավիթ.—Իմանում եմ: Նրա համար հարկ են հավարում: Համա
ժողովուրդը չի տա:

Ա.Յրառամ.—Կողբաղինը գիտե՞ս ինչ մարդ ե:

Դավիթ.—Չեմ իմանում: Ասում են դահիճ ե:

Ա.Յրառամ.—Կողբաղինը Մարա Մեկիքի էլչին ե: Քո հոր մեռ-
նելուց հետո Մարա Մեկիքը յեկավ, տիրեց ես սարերին ու

մեկ, թագավոր դառավ: Հիմի Մարա Մեկիքը իր ելչին ե
ուղարկել, վոր ռխտը տարվա խարջը տանի, հավքի մեր
չորտտիկ աղջկերանց ու հարսներին ու տանի Մարա Մե-
կիքի պալատումը բող դարձնի:

Դավիթ.—Ոխտը տարվա խարջ ու մեր աղջկերանց...

Ա.Յրառամ.—Բնա, բալա ջան, ժողովուրդը հարկ ել չտա, քո հոր
հարստութունը տեղն ե: Հողեմ յես Ձենով Ռհանի գլուխը,
վախեցը բոլ բոլ կը հափի ու կտա:

Դավիթ.—Ախ, նանի ջան, հիմի կը տրաքվեմ:

Ա.Յրառամ.—Տրաքվելու բան ե, Դավիթ ջան:

Դավիթ.—Կողբաղինը...

Ա.Յրառամ.—Բնա, Կողբաղինը:

Դավիթ.—Իմանում ես դուրսը ինչ դիմամթ ե:

Ա.Յրառամ.—Եզուց բոլոր մեծատունները ե Սասմա վողջ ժողո-
վուրդը պիտի գնան զիմավորեն Կողբաղինին:

Դավիթ.—Ժողովուրդը փող չի տա: Ո՞ւմ փողը պետք ե տան
Կողբաղինին:

Ա.Յրառամ.—Քո փողը, բալա ջան, հենց քո փողը:

Դավիթ.—(Խոր լուռությունից հետո) Նանի ջան:

Ա.Յրառամ.—Ասա, մատաղ:

Դավիթ.—Մի բան պետք ե խնդրեմ քեզանից, նանի ջան:

Ա.Յրառամ.—Մի բան չե, հաղար բան կտամ, ասա:

Դավիթ.—Նանի ջան, ուզում եմ յերեւամ Կողբաղինին ու շանց
տամ նրան թե՛ վորտեղից ե գալիս:

Ա.Յրառամ.—Լավ: Գնա:

Դավիթ.—Նանի ջան, նեւ ու աղեղ ունեմ, միայն ել չունեմ,
եղգ տա՞ս հեծնեմ:

Ա.Յրառամ.—Ե՛լ: Ի՞նչ ես անելու եղը: Դու Առյուծի վորդի, Է՛լ
հեծնես:

Դավիթ.—Բնա վո՞նց անեմ, նանի ջան:

Ա.Յրառամ.—Քո հերն ուներ հրեղեն ձի, կայծակե թուր, կապա
ու մեջքի քամար: Հիմի նեւ ու աղեղ ու Է՛լ:

Դավիթ.—Հրեղեն ձի, կայծակե թուր: Ասա, նանի ջան, զորտեղ
են դրանք:

Ա.Յրառամ.—Քո հրողքոր մոտ են: Հողեմ յես նրա գլուխը: Հա-
մա նա չի տա մինչե՛ դու նրան պողպատ չբռնես:

Դավիթ.—Կուգեմ: Թե խաթրով կտա՞ լավ, թե չե զոռով կառնեմ:

Ա.Յրառամ.—Արա: Քո իրավունքն ե, բալա ջան:

Դավիթ.—(Մտախոհ, հոնքերը կիտած, աչքերը վառվռուն՝ ման ե գալիս յեվ հանկարծ) Նանի, այ նանի:

Ա.Գրառամ.—Ըհը...

Դավիթ.—Նանի ջան, դու հեքիաթ պատմեցիր թե...

Ա.Գրառամ.—Հեքիաթ չեր, Դավիթ ջան: Հեքիաթները հին հին աշխարհների բաներ են: Յես քեզ իմ տեսածն եմ պատմում, այ վորդի:

Դավիթ.—Նանի ջան, եդ քո սպիտակ մազերը վկա, վոր իմ հերը թագավոր եր և իշխել եր ես սարերին:

Ա.Գրառամ.—Ալևոր մազերս, աչքերիս լույսը, իմ հոգին վկա, բայա ջան, վոր յես հեքիաթ չպատմեցի, պատմեցի իմ որերի տեսածը:

Դավիթ.—Նանի ջան, ես ե գնում եմ թորոս քեռու ու իմ ընկերոսաց մոտ (Վճռական քայլերով գնում ե դուրս):

Ա.Գրառամ.—(Փորձում ե կտրից հեռանալ, բայց Սառիենը դուրս ե գալիս):

Սառիեն.—Քաֆթան, սուտ սուտ բաներով ուզում ես կրակ գցես, ի՞նչ ե:

Ա.Գրառամ.—(Հետ գալով կտրի ծերից) Կրակ եմ գցելու, բայ: Սուտը վճրն ե: Սուտ ե, վոր ես հարստությունը Մհերինն ե: Ի՞նչ ես տրաքվում:

Սառիեն.—Ուզում ես դու ուտես: Հաղը յես եստեղ եմ: Դու ի՞նչ շուն ես:

Ա.Գրառամ.—Շանը մեծն ես: Պապիդ տանը քաղցած մորթի եյիր կրծում: Հիմի իշխանուհի դառար:

Սառիեն.—Իմ պապի տանը յեղ ու մեղր եր ծորում:

Ա.Գրառամ.—Ձե, ալմաստի ու յաղութի հանք ունեւ հերդ: Հողեմ յես նրա գլուխը: Ուրիշների ցանքսերում քաղհանք անելով հոգին դուրս եր գալիս: Յեղ ու մեղր, չե, հալած վռկի...

Սառիեն.—Դու ինչի՞ յես տրաքվում, քաֆթան:

Ա.Գրառամ.—Դու տրաքվի: Ուզում եյիր խորոտ տղեն ծոցդ առնելը՝ չկարողացար, բոգ:

Սառիեն.—(Գժվածի նման) Ել համբերանք չմնաց: (Գետնից մի բար ե վերցնում ու նետում Անթառամին) Հերիք յեղավ, քաղցած:

Ա.Գրառամ.—(Քարը առնելով նետում ե Սառիենին) Կշտացար, հա: Մերդ խալիսի դռանը լվացք եր անում: Ուրիշին քաղցած ես ասում:

Սառիեն.—Աղա Ռհանը դա, քո տունը վառել կտամ:

Ա.Գրառամ.—Ձը՞ռթ...

Սառիեն.—Կտեսնես:

Ա.Գրառամ.—Դավթի տեղ ենպես մեկին պահի, վոր դոր ու գիշեր ծոցիցդ դուրս չգա:

Սառիեն.—(Քար բարի յետեվից նետում ե կտուրը՝ Անթառամին):

Ա.Գրառամ.—(Քարերը յետ նետելով) Բոգ. իշխանուհի ե դառել մեր զլխին:

Ջենով Ռհան.—(Ներս մտնելով հանդիպում ե հարայ-հրոցին) Ի՞նչ ե, Մարկոսի աղջիկ, ես ի՞նչ եմ տեսնում:

Սառիեն.—Են քաֆթառը, են շունը:

Ջենով Ռհան.—Ի՞նչ կա: Ի՞նչ ես ուզում խեղճ պառավից:

Սառիեն.—Խեղճ պառավ, հա (Ելի քարեր ե նետում Անթառամին):

Ջենով Ռհան.—Յերեսուն հինգ տարի յե նա մեղ հարևան ե: Ի՞նչ ե պատահել:

Ա.Գրառամ.—Աղա Ռհան, ախր վճնց ե սաղում եղ կնիկը Մհերի տան:

Ջենով Ռհան.—(Բռնելով Սառիենին) Հանգստացիր: Ասա, ի՞նչ ե պատահել:

Սառիեն.—Ինչ վոր կար՝ Դավթին ասաց:

Ջենով Ռհան.—Ի՞նչ կա, վոր ի՞նչ ասի:

Սառիեն.—Ասում ե՝ Ջենով Ռհանի բոլոր հարստությունը Դավթինն ե: Իբր թե մեր բոլոր ունեցածը Մհերինն ե յեղել:

Ա.Գրառամ.—Սուտ ե:

Ջենով Ռհան.—Թող ասի, ով ե իմ քյալլիս գալչողը:

Սառիեն.—Ինչո՞ւ սուտ բան ասի:

Ջենով Ռհան.—Թող ասի:

Ա.Գրառամ.—Սուտ չեմ ասել: Մհերի բոլոր հարստության վրա նստեք ու նրա մեկ հատիկ վորդուն ել դուրս հանե՛ք: Ասել եմ ու կասեմ (Գնում ե ներս):

Ջենով Ռհան.—(Լռությունից հետո) Ախր ինչո՞ւ յես դու պիճկի բունը խառնչկտում:

Սառիեն.—(Բարկանալով) Ձես հասկանում: Դու վոր Դավթին վռնդեցիր, քաֆթառը դուրս յեկավ ու ամեն բան պատմեց: Դավթինն ել գնաց թորոս քեռու մոտ:

Ջենով Ռհան.—Թորոս քեռու... (մտահոգ) ծռերի թագավորն ե

Թորոսը: Մարկոսի աղջիկ, եղ չեղավ: Ծուրը դուրսը ար-
դեն կրակ են փչու:
Մարիեն.— Ասաց, բան չթողեց ասաց: Ասաց, վոր տղադդինին
տալիք խարջն ել, թե ժողովուրդը չտա, Մհերի գանձիցն
են տալու:
Ձեռով Ոհան.— Աղջիկ, եղ մեկը չեղավ: Դավթին վոնդեղու չեյի:
Մարիեն.— Բա ինչո՞ւ եյի կովում:
Ձեռով Ոհան.— Կոխի՛ն ավելի վատ: Թորոսը բան իմանա՞: Ինչե՛ր
եմ լսում:
Մարիեն.— Թորոսը չի իմանում:
Ձեռով Ոհան.— Իմանում ե՞, վոր Դավթին դուրս ենք արել տնից:
Կողբաղինը թող գար գնար՝ ապա իմանար:
Մարիեն.— Դործը վոր եղպես ես բռնում, յես ի՞նչ անեմ:
Ձեռով Ոհան.— Անթառամ, Անթառամ, աղջի Անթառամ:
Անթառամ.— (Գալիս է կտրի ծերին) չը՞:
Մարիեն.— (Գնում է ներս):
Ձեռով Ոհան.— Անթառամ, յերեսուն հինգ տարվա հարեաններ
ենք: Աղջի, գու չամաչեցի՞ր Դավթին եղ բաներն ասի:
Անթառամ.— Ամաչելու ի՞նչ կա: Ախր, աղա Ռհան, դո՞ւ պետք է
ամաչես, վոր Առյուծի մեկ հատիկ ժառանգին հերիք չե
գեղերին ու լապտրակներին խառնեցիր, հիմի ել տնից
դուրս ես անում: Եղ արդ ու ամոթ ունեցող մարդու բան է:
Ձեռով Ոհան.— Ախր տեսած բանն է, վոր տան հարսի ջանին ձեռ
տան:
Անթառամ.— Աղա Ռհան, յես ել կնիկ եմ: Յես ել ջանիլ հարս
եմ յեղել: Ո՞վ իմ ջանին ձեռ է տվել: Հարսի ջանը վոր
չուզի՝ ճանճն ինչ է նրա վրա չի նստի, աղա Ռհան, իմա-
ցի՛ր:
Ձեռով Ոհան.— Ի՞նչ ես ուզում ասել: Մարկոսի աղջիկն է մե-
ղավոր:
Անթառամ.— Բաս ի՞նչ:
Ձեռով Ոհան.— Լորի, թե չե լեզուդ արմատիցը կը պոկեմ հա...
Անթառամ.— Աղա Ռհան, տեղդ ծանր նստի:
Ձեռով Ոհան.— Բա չե՞ս ամաչում:
Անթառամ.— Ձե՛:

(Դրսից լսվում են աղմուկներ: Ներս են մտնում)
Թորոս, Դավիթ, Ասո յեկ Ավիս):
Թորոս.— (Մի բարդի ուսին) Ինչե՛ր ենք լսում: Ո՞վ է Կողբա-

ղինին խարջ տվողը: Ձենով Ռհան, ո՞վ է քեզ իրավունք
տվել հարկեր հավաքես ու լցնես Մարա Մելիքի բուռը:

Ասո.— Մենք հարկ չենք տա:

Ձեռով Ոհան.— Ես հարկ տալը նոր բան չի խո: Ես շատ հին
բան ե: Հարկ է, պետք է տալ: Ուզում են: Վճեց պիտի
անես չտաս: Թագավոր է: Մենք ել հպատակ ենք:

Թորոս.— Մենք հպատակ չենք ուզում լինել, հասկանո՞ւմ ես:
Յեռ կանչիր եղ քո հարկահավաքներին թե չե...

Ձեռով Ոհան.— Ձենդ, ձենդ:

Դավիթ.— (Ահավոր գոռոցով) Ո՞ւմ վոսկին ես տալի: Եղ քո
հարստությունը չե, հասկացա՞ր:

Ձեռով Ոհան.— Դո՞ւ ինչի յես գոռում, խոխո: Բա վոս եղ հա-
րստությունն իմը չե՞ ումն է:

Դավիթ.— Մերն է: Դուրս բեր իմ հոր ձրն, կայծակի թուրը, կա-
պան ու մեջքի քամարը:

Ձեռով Ոհան.— Ի՞նչ ես գլխիցդ դուրս տալի:

Թորոս.— Դավիթը խոխա չե: Դուրս բեր Մհերի հարստությունը:
Եղ հարստությունը ժողովրդինն է:

Ձեռով Ոհան.— Ժողովրդինն է, շատ բարի: Ժողովրդի գլխի հա-
մար ել տալիս ենք Մարա Մելիքի գեսպանին: Ել ի՞նչ եք
ուզում, տո:

Ավիս.— Ժողովուրդը չի ուզում տաք: Ժողովուրդն իրա գլուխը
կազատի:

Թորոս.— Եղ ձեր գործը չե, թե ժողովուրդն ինչ կըլնի ինչ
չըլնի:

Ձեռով Ոհան.— Այ մարդ, դարերի որե՞նքն եք ուզում քանդել,
ի՞նչ է:

Թորոս.— Հենց եղ է: Դարերի որե՞նքն ենք ուզում քանդել:

Դավիթ.— Դուրս բեր մեր հարստությունը:

(Ներս են մտնում Թումաս, Սուրո ու Սմբատ):

Թորոս.— Ձեզ ո՞վ իշխան կարգեց մեր գլխին:

Ձեռով Ոհան.— Ասոված:

Ավիս.— (Հեզնական) Ասոված...

Ձեռով Ոհան.— Հիմի Ասածո խոսքերին դե՞մ եք գնում:

Ավիս.— Ասովածս վճրն է: Հե՛յ...

Դավիթ.— (Բռունցքը բարձրացնում է Սմբատի վրա) Այ Ասա-
վածը:

Թումաս.— Շատ առաջ գնացիք: Ասածո խոսքը յերկնուց է: Դուք
չեք կարող գե՞մ գնալ:

Թորոս.— Ի՞նչ ես վստահում:

Սուէն.— Հիմի ես ի՞նչ զարմաղալ ե: Ի՞նչ եք ուզում:

Թորոս.— Հարկ չենք տա:

Սուէն.— Կողբաղենին վճնց ճաւրու կղենես:

Թորոս.— Մարա Մելիքի զեսպանը վոր եկավ, մենք նրա հետ կխոսենք, հասկացա՞ք:

Սուէն.— (Դառնալով ընկերներին) Թող խոսեն: Վերջը գլխները վոր վրա տան՝ մենք մեղավոր չենք:

Դավիթ.— Ո՞վ կարող ե մեր գլխներն ուտել:

Սմբատ.— Ախր ես Դավիթը յերբ մարդ դառավ, չեմ հասկանում:

Դավիթ.— Դու յերբ մարդ դառար:

Սմբատ.— Յես մարդ ծնվել եմ, տո՛ւ:

Դավիթ.— (Բռնեցրէ բարձրացնում ե յեւ խփում ե Սմբատին):

Ձեռնով Ոհան.— Այ Դավիթ, ի՞նչ ես անում: Յերեք հասակդ ունի:

Թորոս.— (Բռնելով Դավիթին) Սպասի, Դավիթ ջան:

Սմբատ.— Եզուց թագավորի մարդը կգա: Տեսնեմ վոր ծակը պետք ե մտնես:

Թաւառ.— (Մեջտեղ զարով) Սպասեցեք: Իրար հասկանանք: Եզուց կողբաղինը գալիս ե: Մինչև եզուց հարկերը վոր չը հավաքվեն, նրան վճնց ճանապարհ կղենենք: Ախր ձեզ ո՞վ իրավունք տվեց, վոր մեր ուղարկած հարկահավաքներին բռնեք կապեք:

Թորոս.— Ձեզ ո՞վ իրավունք տվեց հարկահավաքներ ուղարկել:

Սուէն.— Թող եզուց իրանք պատասխան տան: Մենք մեր բաժինը կտանք: Ինչո՞ւ եք խոսքը յերկարում:

Ձեռնով Ոհան.— (Չարացած) Մեր բաժինը վճրն ե, տո՛ւ: Բոլորի կողմից մենք ենք պատասխանատու: Ի՞նչ իրանք պատասխան տան:

Սուէն.— Ի՞նչ անենք:

Ձեռնով Ոհան.— Նորից ուղարկեցեք նոր հարկահավաքներ: Ձուկեցեք սիրուն կանանց: Կատարենք Աստծո և թագավորի կամքը և ոգտակար լինենք ժողովրդին: Ժողովրդին, հասկանում եք:

Դավիթ.— (Սարսափելի չարացած՝ բռնում ե ձեռք հասած, առարկաներն ու շարտում ե դեն): Ես ե թագավորի ու Աստծո կամքը, հրողբեր: Ե՛ս ե: Ե՛ս ե: Ե՛ս ե:

Ձեռնով Ոհան.— Վճնց դժվեց, տո՛ւ:

Թորոս.— Մենք հիմի գնում ենք: Արեք, ինչ վոր ուզում եք: Նոր

հարկահավաքներ ուղարկեցեք: Թագավորի դեսպան բերեք ևստեղ: Ի՞նչ ուզում եք, արեք: Խոսքի կարճը— մենք ենք աշխատում ես հողի վրա, մենք պիտի ուտենք մեր աշխատանքի պտուղը: Հասկացա՞ք:

Ձեռնով Ոհան.— Ես ի՞նչ ծոեր են, տո՛ւ: Խոսք հասկացեք, խոսք: Թորոս.— Գնանք:

(Ծռերը բոլորը գնում են դուրս):

Ձեռնով Ոհան.— (Լռությունից յեւ խոր մտածելուց հետո) Ուղարկեցեք նոր հարկահավաքներ: Թող թակելով հավաքեն հարկը ժողովրդից: Ժողովրդի առաջ մենք ենք պատասխանատու:

Սուէն.— Ասում եմ՝ թող իրանք պատասխան տան:

Ձեռնով Ոհան.— Շատ մի խոսի: Արեք ինչ, վոր հրամայում եմ:

Սուէն.— Ես բանը թանկ կնստի մեր վրա: Ասացի ու գնում եմ (Դուրս):

Ձեռնով Ոհան.— (Մենակ) Դարերի որենքն ես ուզում փոխել: (Հեզնական) Լավ ե, ելի:

Վ Ա Ր Ա Գ Ո Ւ Յ Ր

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ՊԱՏԿԵՐ

Մի հին քարաշեն զանձատուն: Ներս են մտնում մի քանի հոգի ձեռներին բարձր բռնած սկուտեղներ, վորոնց վրա դրված են աղ ու հաց: Սրանք շարվում են բոլորակաձևով: Ապա մտնում է Կոզբաղինը սպասարկուներով: Կոզբաղինի յետևից մտնում են Ջենով Ոհան, Թումաս, Մմբատ, Սուքո յեվ ուրիշ քաղցրիներ:

Ջենով Ոհան.—(Բանալիները ձեռին, խոնարհելով) Արքայից եկած, ահա մեր գանձը: Արքային է պատկանում (Խոնարհվում է):

Բուրբ.—(Խոնարհվում են):

Թումաս.—Մեր կամքը Արքայի հաճույքն է, տեր իմ:

Մմբատ.—Յերկրի վրա Արքայից բարձրը չկա:

Ջենով Ոհան.—Առաջ Աստված, ապա արքայից արքան:

Բուրբ.—(Խոնարհվում են):

Կոզբաղին.—Այն ի՞նչ աղմուկ էր, աղա Ոհան:

Ջենով Ոհան.—Վոչինչ, տեր իմ: Ամեն աղգ և ամեն յերկիր իր ծոերը կուռնենա: Վոչինչ, տեր իմ:

Կոզբաղին.—Ի՞նչ էյին ուզում:

Ջենով Ոհան.—Վոչինչ, տեր իմ, մեր անխելքներն են:

Կոզբաղին.—Անխելք: Ի՞նչ էյին բոռում:

Թումաս.—Կարծում էյին, տեր իմ, վոր հւրիշ թագավորի դեսպան է յեկել:

Կոզբաղին.—Հետո:

Թումաս.—Ուրիշ թագավորի դեսպան կարծելով ուզում էյին խարջը չաան, տեր իմ:

Կոզբաղին.—Ժողովրդին լուր չէր տրվել, թե գալիս է Մարա Մելիքի դեսպանը:

Ջենով Ոհան.—Ծոերը երեկ քաղքում չէյին, տեր իմ, չէյին իմանում:

Կոզբաղին.—Հա՛: Այդպես: Թե չէ՛ ուզում էյի բարեկանամ:

Բուրբ.—(Խոնարհվելով) Տէր իմ:

Ջենով Ոհան.—Մարա Մելիքից հետո մենք ես ժողովրդի ու յերկրի տերն ենք: Մենք կպատժենք նրանց: Աղաչում ենք անհիշաչար լինել:

Կոզբաղին.—Այդպես: Պետք է պատժել զրանց: Յեթե դուք չեք կարող, յես կանեմ:

Սուքո.—Պատիժների ամենադաժանն արդեն գործադրվել է: Աղաչում ենք հանգիստ լինել:

Կոզբաղին.—Բոլոր հարկերը հավաքված են ժողովրդից:

Ջենով Ոհան.—Հավաքված են, տեր իմ: Ժողովուրդը հաճույքով է տալիս:

Կոզբաղին.—Ապա ինչո՞ւ էյին բոռում, վոր թակելով են հավաքված հարկերը, հը՞:

Ջենով Ոհան.—Ժողովուրդ է, տեր իմ: Հասկացողն էլ կա, չը հասկացողն էլ:

Կոզբաղին.—Հասկացողները ինձ կհանձնեք, հասկացա՞ք:

Բուրբ.—(Խոնարհվում են):

Կոզբաղին.—Չոկեցի՞ք սիրուն աղջիկներին ու հարսներին:

Ջենով Ոհան.—Այո, տեր իմ (խոնարհվում է): Հիմի եստեղ կը բերվին:

Կոզբաղին.—Հա՛, յես պետք է ջոկեմ տանկուց առաջ: Արքային եմ տանում, իմացա՞ք:

Բուրբ.—(Խոնարհվում են):

Ջենով Ոհան.—Մենք գիտենք, վոր մեր աղջիկներն ու հարսներն աղելի հարուստ տեղ են գնում, Արքայից յեկած:

Կոզբաղին.—Աղելի հարուստ տեղ: Արքայական պալատ են գընում:

Թումաս.—(Խոնարհվելով) Տէր իմ:

Մմբատ.—Իմ երկու աղջիկներն էլ մեջներն են, տեր իմ:

Կոզբաղին.—Այլիս, հավատարիմ ծառա: Այդ ծառայությունը չի վրիպի արքայի ուշադրությունից:

Մմբատ.—(Խորը խոնարհվում է):
(Ներս են բշտում սիրուն աղջիկներ ու հարսներ, վորոնք լալիս են ու աղաղակում):

Ջենով Ոհան.—Ե՛ս կողմը, ես կողմը (ցույց տալով խորքի դուռը): Ի՞նչ էք լաց լինում: Թագավորի սարայ էք գնում:

Աղջիկները.—Անիծվեք դուք:

Կողբազից.—Մեր սարայում ձեր մաղերը արաբական յուղերով պետք է ոծենք:

Հարսներ.—Անիծվեք, չորանաք դուք (լաց ու շիվան):

Ձեռնով Ոհան.—Ներս քշեցեք սրանց:

(Քաղցրիք սկսում են նրանց ներս քշել):

Կողբազից.—Սպասեցեք: Հատ հատ թող անցնեն իմ առաջից: Յես պետք է տեսնեմ նրանց:

(Լացով ու կոծով աղջիկներն ու հարսները մեկ մեկ անց են կենում Կողբազին առաջից):

Հա, լավն են: Այս մեկն արքային շատ պետք է դուր գա: Այս յերկուսին դուրս հանեցեք (յերկուսին հանում են դուրս, վորոնք գնում են ուրախացած). լաֆն են, շատ լաֆն են: (Սմբատի յերկու աղջիկները իրար ձեռք բռնած անց կենալիս՝ չորում են Սմբատի առաջ):

Սմբատի աղջիկները.—Հայրիկ, աղաչում ենք, ազատիր մեզ:

Սմբատ.—Լուեցեք, անդգամներ: Թագավորին եմ տալիս ձեզ:

Աղջիկները.—Աղախին կղաճաճե՞ք: Սարայ չենք գնա:

Սմբատ.—(Լացակամած յերեսը շուռ ե տալիս):

Ձեռնով Ոհան.—Գնացեք, գնացեք: Թագավորի մոտ եք գնում:

Կողբազից.—Թագավորը ձեզ շատ կսիրե:

(Աղջիկները լացով հետևելում են մյուսներին):

Ձեռնով Ոհան.—(Բանալիով կողպում է խորքի դուռը):

Կողբազից.—Լավ եք ջոկել: Ո՞վ է ջոկել:

Բոլորը.—(Մոնարհովում են):

Կողբազից.—Ապրեք, հավատարիմ ծառաներ: Այս բոլորը կպատմեմ արքային: Թող հանգիստ ու խաղաղ ապրի Մասմա աշխարքը:

Ձեռնով Ոհան.—Մեր ուղածը խաղաղություն է, տեր իմ:

Կողբազից.—Այս բոլորից հետո կլինի խաղաղություն:

Թումաս.—Մեր ուղածն ել եզ է. ես աշխարքում մի քանի որ ունենք ապրելու: Կկատարենք արքայի կամքը ե կգնանք կատարելու Աստծո կամքը:

Կողբազից.—Հիմա վոսկին չափենք:

Ձեռնով Ոհան.—Աստ արքային, վոր իրանն են մեր վոսկիներն ու կնանիքը, մեր ամբարների ցորենն ու մեր կանանց վզից կախված մարգարիտները:

Թումաս.—Ու մեր սիրուն աղջկերքը:

Սուլո յեվ Սմբատ.—(Միարերան) Եղպես ե: Արքայի եսիրն ենք մենք:

Կողբազից.—(Սկսում է չափել վոսկին յեվ դատարկելով սպասարկուների բռնած պարկերի մեջ) Աղջիկներին ու հարսներին յերեկ հենց իրանց անկողնումն եք ջոկել: Այնտեղ ե յերևում նրանց գեղեցկությունը: Մարա Մելիքը կհավանի նրանց:

Ձեռնով Ոհան.—Մեր ունեցածը դրանք են:

Կողբազից.—Ինչքան արքայի քեֆն ուզի, այնքան հանգիստ կապրեք դուք Մասմա աշխարքում:

Թումաս.—Մենք եսիրն ենք արքային:

Ձեռնով Ոհան.—Մենք յերկու պարտք ունինք վճարելու այս աշխարքում, մին՝ Աստծո, մյուսն էլ՝ Մարա Թագավորին: Մեր հոգին՝ Աստծո, մեր հարստությունն ու կնանիքը՝ Մարա Թագավորին:

Կողբազից.—Լավ ասիր, աղա Ռհան (Միշտ չափելով): Արքան Աստծո հաջորդն է աշխարհում:

Ձեռնով Ոհան.—Թագավորը չլինեք մենք ի՞նչ հալի էյինք ես ա՝ մեհի սարերում: Նրա սուրն ե իշխում բոլոր գազաններին:

Դավիթ.—(Բարկացած, ներս պրծնելով, լսում է Ձեռնով Ռհանի վերջին խոսքերը յեվ անավոր զոռոցով) Ո՞ւմ վոսկին համ ես տալիս: Ո՞ւմ գլուխն համ սրի տակ ես դնում: (Ընդհանուր սարսափ: Վրա յեն պրծնում Թորոս, Ասո, Ավիս յեվ ուրիշ ծոեր, բոլորն ել դազանակներով):

Կողբազից.—(Չափելն ընդմիջելով, զոռոզ զոռոզ նայում է Դավթին):

Ձեռնով Ոհան.—(Անհանգիստ. կամաց) Կողբազինն է:

Դավիթ.—Իմանում եմ:

Սմբատ.—Դավիթ, ախր Դավիթ, Մարա Մելիքի...

Դավիթ.—(Կտրելով Սմբատի խոսքը) Մարա Մելիք չենք ճանաչում:

Թորոս.—(Առաջ անցնելով յեվ հանգիստ տոնով) Եսպես ե: Մենք վոչ մի խաբջ չենք վճարի Մարա Մելիքին: Ժողովրդի կամքը ես ե: Են ժողովրդի, վոր աշխատում, դատում ե: Յերքը ես ե: Են ժողովրդի կարծը: (Բարձր) Հասկացա՞ք:

Ձեռնով Ոհան.—Դուք չեք ուզում, հարկ մի վճարեք: Մենք մեր գանձից կտանք: Մենք պարտավոր ենք Թագավորին:

Թորոս.—Վհրն ե ձեր գանձը: Ե՞ս, ես ժողովրդի հարստությունն ե:

Ավիս.—Ո՞վ է ձեզ տեր կանգնեցրել ես հարստության: Ձենք տա: Մերն ե:

Թումաս.—(Կողբադիմելով) Ներիր, տեր իմ. մեր ծոերն են սրանք:
Դավիթ.—Ներողութուն չենք խնդրում, վոր ների:
Սմբատ.—Մենք ենք խնդրում, Դավիթ ջան, մենք:
Դավիթ.—Ուզում ես վտանքը լիզի:
Ջենով Ոհան.—Չափիր, տեր իմ, չափիր վտակին:
Կողբադիմ.—Դուքս հանեցեք սրանց:
Թորոս.—Ո՛րքս դուքս հանեն: (Բարձր) մասխարա՞ յե, ի՞նչ է: Հա...
Կողբադիմ.—(Շարունակելով չափել վտակին) Դուքս զցեցեք ես շներին:
Դավիթ.—(Չարացած բռնում է Կողբադիմի թեկից ու շարտում է նրան մինչեւ պատը: Ընդհանուր սարսափ: Դավիթը դատարկում է բոլոր լցված պարկերը յեւ դատարկ չափաբ նետում է Կողբադիմի նակատին, ջարդում նրա գլուխը):
Ե՛ս է քո ոխաբան տարվան խարջը:
Ծոեր.—Տվեք դեպտանի քյալին: (Քացով մի քանի անգամ տալիս են):
Դավիթ.—Մեր սիրուն աղջկերանց տեղն էլ մեր սատկած շներին կտանես Մարա թագավորին: Բացեք դռները: Դուքս բերեք մեր աղջկերանց ու հարսներին (Գնում է, մի քացով ջարդում է դուռը: Աղջկները յեւ հարսները դուքս են թափվում ուրախության աղաղակներով, թքելով, անիծելով Սասմա մեծատուններին ու Կողբադիմին): Ոխաբ տարվա խարջ: Մի ժամու խարջ էլ չենք տա: (Աղջկներին ու հարսներին) Գնացեք ձեր տները: Հանգիստ աղբեք: Մարա Մելիքն ու Կողբադիմը մատաղ են ձեր վտանքի փոշուն, ձեր մեն մի մազին: (Կանայք ուրախությամբ գնում են դուրս):
Կողբադիմ.—(Վախեցած կծկվում է պատի տակ):
Ջենով Ոհան.—(Դավթին) Դավթ. (Թորոսին) Թորոս. ես ի՞նչ կրակ եք ժաղում մեր գլխին, ա՛ռ:
Սվիս.—Բա՛ն: Թողնենք վոր կրակը միշտ դուք մեր գլխին մազեք: Պրծավ էլ:
Թումաս.—Ախր դուք ի՞նչ անում եք՝ ժողովրդին եք անում:
Թորոս.—Մի ասա՛ ռվ է ժողովուրդը: Մենք թե՛ դուք:
Ջենով Ոհան.—«Մենք» վոր ասում եք, դուք ռվ եք:
Սվիս.—Մենք են ենք, վոր աշխատում ենք:
Ջենով Ոհան.—Մենք չենք աշխատում, ի՞նչ է: Մենք ջո՛ւր ենք պնդացնում:

Կողբադիմ.—Ջենով Ոհան, ես գժերին դեն տալեք, տվեք ոխաբ տարվան խարջը, թե չե կգնամ, կասեմ Մարա Մելիքին: Մա՛ն: Մելիքը կբարկանա, կէս ձեր վրա, կավրի, կավերի Սասմա քաղաքը:
Ջենով Ոհան.—(Լուռ աղաչում է Դավթին յեւ մյուսներին):
Կողբադիմ.—Դուքս քչեցեք ես շներին:
Դավիթ.—(Դազանակր նետելով Կողբադիմին) Գնա՛, ասա՛ քո Մարա Մելիքին, վոր Սասմա ծոերը չեն տա իրենց զանձր Մարա թագավորին: Ինչ կանի՞ թող անի:
Կողբադիմ.—(Չարոված յեւ արյունլի) Կգնամ կպատմեմ Մարա Մելիքին (Գնում է դուքս, սպասարկուները յետեւից):
Թումաս.—(Յետեւից) Ինչ արին ու ասին. ծոերն արին ու ասին: Մենք եսիր ենք թագավորին:
Ջենով Ոհան.—(Վազելով մինչեւ դուռը) Արքայից եկած, ծուռ են մեր աղբերքը:
Դավիթ.—(Բռնելով Ջենով Ոհանի թեկից յեւ քաշելով մինչեւ մեջտեղը) Մենք ծուռ ենք, դու սարուկ ես: Սրանից հետո չհամարձակվես քո կաշվի համար ուրիշներին բոլ բոլ բաշխես ժողովրդի հախը:
Ջենով Ոհան.—Ախր, Դավիթ, դու երեխա յես, չես հասկանում:
Դավիթ.—Լա՛վ եմ հասկանում:
Մի Բագրի.—(Մեջտեղ գալով) Աղա Ոհան, Դավիթն էլ գրուստ է, դու էլ գրուստ ես: Ես հարատու՞թյունը ժողովրդինն է, համա, Դավիթ, աղա Ոհանը իրա համար չի պահել խո: Պահել է, վոր թագավորն ուզի, տա ու մեր աշխարհը խաղաղ ապրի: Ինչո՞ւ յես չարանում, ա՛յ վորդի:
Դավիթ.—Դու ցնդած ես:
Թորոս.—Ինչ ես վովոցնում. լո՛իր: (Մեծատունները դողում են)
Թումաս.—Ինչ ես զոգում: Ջեզ ի՞նչ պատահեց: Ամեն բանի մենք պատասխան կտանք: Հեռացեք ես տեղից: Գնացեք ձեր տները:
Թումաս.—Ես բոլորը լավ: Ի՞նչ պետք է անեք հիմի:
Թորոս.—Եզ ձեր գործը չի:
Սմբատ.—(Դավթին) Ես չորանություն չե, վոր գելեր ու լապրս-տրակներ բերես զցես մե՛ջ քաղքին: Սրան թագավոր կասեն, հա՛ն:
Դավիթ.—(Դազանակր քաշում է վոր խփի):
Ջենով Ոհան.—Դավիթ, ա՛յ Դավիթ, քեզանից յերեք հասակ ունի, ա՛յ վորդի:

Թորոս.—(Հանգիստ տոնով) Առանց զալմաղալի հանձնեցեք մեզ
 ես գանձատան բանալիներն ու հեռացեք ետեղից:
Ջենով Ոհան.—Այ քեզ բան: Առյուծի որոջն էլ ես բանալիներն
 աղա Ռհանի ձեռին են յեղել: Հիմի ձեզ տամ:
Ավիս.—Խոսքը մի անգամ կատեն:
Թումաս.—Ախր մի իրար հասկանանք, է:
Դավիթ.—(Գողոցով) Հանձնեցեք մեզ բանալիները:
Ջենով Ոհան.—Դավիթ, ախր բանալիները ում հանձնեմ: Ես
 գանձատունը Մհերի գանձատունն է: Մհերի ժառանգը
 դու յես, այ վորդի, հիմի բանալիները խալխին տամ:
Թորոս.—Եզ վճնց եղավ, վոր հիմի գանձատունը Մհերինն է:
Ջենով Ոհան.—Մհերինն է: Մհերի ժառանգն էլ Դավիթն է:
 Դավթինն է ես գանձատունը:
Դավիթ.—Հիմի Դավթինն է, հա: Եզ վճնց, աղա Ռհան: (Գողո-
 ցով) Տնւր բանալիները:
Թորոս.—Տնւր բանալիները:
Ջենով Ոհան.—Ախր, Դավթ...
Դավիթ.—Շնւտ արա, ասում եմ:
 (Ծռերը զազանալիները բարձրացնում են Ջենով Ոհանի
 վրա):
Թորոս.—(Բողալով) Հանձնիր բանալիները, թե չես շան սատակ
 կանենք:
Ջենով Ոհան.—(Վախեցած, դժկամակությամբ յեզ տխուր հանձ-
 նում է գանձատան բանալիները) Կործանվեց Սասմա աշ-
 խարքը:

Վ Ա Ր Ա Գ Ո Ւ Յ Ր

ՅԵՐՐՈՐԴ ՊԱՏԿԵՐ

Հրապարակ Սասմա քաղաքում: Բազմություն ամեն սեռի
 յիզ հասակի: Ընդհանուր խումբապ:
Թումաս.—Զորքը—անթիվ ու անհամար: Ատելությունը—ան-
 չափ ու անավճի:
Սուբո.—Մարա Մելիքը մեզ բոլորիս պետք է կոտորի ծուռ Դավ-
 թի երեսից:
Սմբատ.—Ջենով Ռհանը գնացել է Մարա Մելիքի կուշտը, լուր
 պետք է բերի: Համբերեցեք:
Ջայներ.—Աման, աման, աման...
Սուբո.—Փռնեք մեր վոսկին ու հնանիքը Մարա Մելիքի վոտների
 տակ: Փրկենք մեր կյանքը:
Թումաս.—Ել չենք պրծնի:
Մի կից.—Սպանեցեք լակոտին ու տուրք տվեք թագավորին:
Ավիս.—Վճնց կապանեն Դավթին: Մենակ նա չի խո, վոր չի
 ուզում գերի լինել:
Մի կից.—Դու ել կկոզես:
Ավիս.—Հա յես ել: Բոլորս ել կկոզենք:
Թումաս.—(Հեզնական) Ջե, առյուծի պես կը կոզես:
Սուբ.—Եսիր չենք լինի վոչ թագավորին, վոչ ել Սասմա մեծա-
 տուններին: Ջենով Ռհանը գնացել է թագավորի վոտները
 լիզի. մեր փողովը, մեր քրտինքովը իր կաշին փրկի: Հար-
 կավոր չե վոչ թագավոր, վոչ Ջենով Ռհան:
Սուբո.—Կորավ Սասմա քաղաքը ծռերի երեսից:
Վաղս.—Մենք կսովորացնենք ձեզ ել, թագավորին ել:
Ավիս.—Հավաքվեցեք իրար կշտի: Կովենք: Կամ տակ, կամ
 վրա:
Ջայներ.—Աղատեցեք մեզ Մարա Մելիքի ատելությունից ու
 սրից, աման, աման, աման...
 (Նոր խմբեր են խուժում ներս: Մի մասը սարսափած
 քաղցրներ, իսկ մյուս մասը՝ կռվի կողմնակիցներ):

Սմբատ.—Երկնուց աստղերին համրանք կա, Մարա թագավորի զորքի համրանք չկա: Վնյ, վնյ, վնյ: (Ուրում ե ծնկներին):

Սուգո.—Զորքը առավոտյան ծեղից սրեր ե սրում:

Ջայներ.—Վնյ, վնյ, վնյ, վնյ...

Թումաս.—Ախր, Ձենով Ոհանից ել լուր չեկավ:

Մի Բաղցի.—Թող հետը վոսկի ու կին տաներ, փուր թագավորի վոսկերի տակ:

Ավիս.—Վեր տեղից տաներ վոսկին: Մհերի գանձի բանալիները մենք խել ենք Ձենով Ոհանի ձեռիցը: Վոսկին չենք տա: Ում վոսկին ում եք տալի:

Ջայներ.—Վնյ, աման, վնյ, աման...

Թումաս.—Ծուռն եկավ, Դավիթն եկավ:

Սմբատ.—Խերով բարով չծնվեր:

Ավիս.—(Դագանակը քաշելով) Հիմի սաղ ջանդ գետին կփռեմ:

Դավիթ.—(Ներս ե վազում) Եհյ, հեյ, հեյ... Այ ժողովուրդ, այ Սասմա ծոեր, եկել, հասել ե Մարա թագավորը մեր սարերի վոսկերին. ուզում ե մեր հարստությունը, ուզում ե մեր ճակատի քրտինքը տանի իր սարայի լկտի մարդկանց ուտացնի. ուզում ե մեր աշխատանքը գողանա. ուզում ե մեր սիրուն կանանց տանի իր սարայումը բող դարձնի:

Սուգո.—Դու ելիր, ծուռ Դավիթ, թե չե Մարա Մելիքը հաշտ եր Սասմա աշխարքի հետ:

Ավիս.—Հաշտությունը եղպես չի լինի, վնյ:

Դավիթ.—Ի՞նչ ես գլխիցդ դուրս տալի, այ մարդ: Դու ապրում ես թագավորի համար. դու կապրես թե նա ուզի, հասկացա՞ր:

Թումաս.—Մարա թագավորի ցասումը գրգռեցիր, հիմի ի՞նչ պետք ե անես:

Դավիթ.—Ցասում: Կը գնանք կը կովենք: Կամ տակ, կամ վրա:

Սմբատ.—Ով քեզ դարար կանի: Ով իրա վողջ գլուխը քարի տակ կդնի:

Վաղս.—Ով դարար չի անի, թող եսիր դառնա: Մենք կկովենք: Ում հետ ես խոսում:

Թորոս.—(Ներս ե պրծնում հեկասպառ) Եկեք, եկեք, միանանք մեր ծոերի հետ, ճակատ բաց անենք ավագակ թագավորի դեմ: (Ներս ե մտնում մի խումբ յերիտասարդների): Ուվ ե

համարձակվում լեզուն բլբլացնել հստեղ: Հը... Ձտեսնեմ ու չլսեմ հա... Մեր ճակատը մեր պատվի ե իրավունքի վահան: (Դառնալով բազմություն) Ի՞նչ եք շշկվել: Ի՞նչ եք խշացել:

Սուգո.—Մեծ մեծ ես փրթում, հա: Ահամար զորքի դեմ կդնաս, Թորոս:

Թորոս.—Զորքը վհրն ե, տո: Հրես ես ծոերը: Մրանք զորք չեն: Ի՞նչ եք խելքներդ կորցրել:

Ավիս.—Խելք ունեն վոր կորցնեն:

Դավիթ.—(Գողոցով) Եհյ, Սասմա քաջեր, Սասմա ծոեր, սվ կուզի՞ դուրս գա կովի:

Թներ.—Մենք, մենք, մենք:

Մի Բաղցի.—Ձենով Ոհանն ե գալիս, Ձենով Ոհանը:

Դավիթ.—Թող դա: Նրա համար վոսկեր շատ կան լիզելու: (Ընդհանուր լուրջություն)

Ջեհով Ոհան.—(Ներս ե մտնում, վիզը ծուռ, տխուր ու մտախոհ: Դալիս կանգնում ե ամբողջի մեջտեղը: Նայում ե Դավիթին ու ծոերին: Աչքերը լցվում են արցունքով): Գնացի, վոտն ընկա Մարա Մելիքին, ասի՝ ինչ արել ու ասել են, ծոերն են արել ու ասել, Սասմա ժողովուրդն իսկի հանցավոր չի: Մարա Մելիքն ասաց՝ աղա Ոհան, իմ ոխտը տարվա խարջը թե խաթրով կտաս՝ տուր, թե չե կավերեմ Սասմա վողջ քաղաքը: Յես ասի՝ Կողբաղինը լավ դիտի, մենք ոխտը տարվա խարջը կտայինք. թե ծոերը թողնեյին: Հիմի ծոերը խել են Մհերի գանձի բանալիները, չեն տա: Տեղն ու տեղը ասի Մարա թագավորին՝ մենք կովի չենք անի: Թե կովի անող լինեն՝ ծոերը կլինեն: Նրանց պատժիր: Ժողովուրդը անմեղ ե: Մարա թագավորն ասաց՝ գնա, ասա ծոերին: Ասի՝ կգնամ կասեմ (դառնալով Դավիթին ու ծոերին յեվ չորելով նրանց առաջ): Մենք բոլորս ձեր արևին մատաղ: Տվեք Մարա Մելիքի ոխտը տարվա խարջը: Թող ջհաննամի գնա: Մենք Մարա Մելիքի դեմ կովի չենք անի: Ձենք կարող անել:

Թորոս.—(Վրա պրծնելով) Մենք կկովենք: Հերիք ե մեր հոգու վրա չոքեն: Յորենի հատիկ ել չենք տա:

Ջեհով Ոհան.—(Մյուս մեծատուների հետ միասին աղաչում ե):

Թներ.—Կը կովենք: Վնյ մի բան չենք տա:

Դավիթ.—Մեր աշխատանքի պտուղը մերն է: Ձենք տա թագա-
վորին: Ի՞նչ էս գնում թագավորի վոտները լիզում:

Ձենով Ոհան.—Քո վոտները լիզեմ, Դավիթ ջան: (Աղաչական)

Տվեք խարջը: Ազատեցեք մեզ էս մահ տարածամիջ:

Թորոս.—Ձենք տա:

Ծոնր.—Ձենք տա:

Դավիթ.—Մենք թագավոր չենք ձանչնա: Գնացե՛ք, եղպես ասե՛ք
Մարա Մելիքին: Ինչ կանի, թող անի:

Ձենով Ոհան.—Դավիթ, հենց էս գիշերը կտան մեր քաղքի վրա,
կավերեն ու կկոտորեն:

Թորոս.—Ո՞վ է մեր քաղքի վրա տվողը: Քանի՞ գլխանի յե եղ
Մարա Մելիքը:

Թումաս.—Բյո՛ւր գլխանի:

Ձենով Ոհան.—(Աղաչելով) Կավերեն ու կկոտորեն:

Դավիթ.—Դուք գնացե՛ք տուն ու կնամարդու լաչակ քաշեցե՛ք
ձեր յերեսին: Մենք կգնանք, կկուզենք: Մենք եսիք չենք
դառնա: (Բարձր) Ով չի ուզում, վոր հալալ քրտինքի վա-
տակը գողերն ուտեն, ով կուզի, վոր Սասմա աշխարքում
խաղաղություն լինի, ով Մելիք չի ուզում, թող գա կուզի
դաշտ, կուզենք Մարա թագավորի դեմ (Վազում է դուրս):

Թորոս.—Ով էս հողի վրա աշխատում է, քրտինք է թափում,
նրանն է եղ հողի վաստակն ու բարիքը: Մարա Մելիքը ո՞վ
է, վոր գա հավաքի ու տանի: Ով էս բանը հասկանում է՝
թող գա կուզի դաշտ:

(Մի խումբ պատանի ծուեր «Մեճե կզեճե, գեճե, գեճե»
աղաղակելով գնում են Դավթի յետևից):

Ձենով Ոհան.—(Նրանց յետևից) Ջահել էք: Ձեք հասկանում:
Ուշ մի դարձնեք եղ գժերին:

Թորոս.—Ի՞նչ էս վովում, վախկոտ ցնդած: Մի կողմ քաշվի,
թե չի էս դազանակը գլխիդ վրա կջարդեմ հա...

Ձենով Ոհան.—(Վախեցած) Մեճ մեճ էս փրթում, Թորոս:

Թորոս.—Մեր հույսը մեր բազուկն է, մեր զրահը՝ մեր աշխա-
տանքը:

Ջալեհ.—Ախ Մհեր, վախ Մհեր:

Թորոս.—Ո՞վ է հետևում ծուերին: Ո՞վ չի ուզում ստրուկ լինել:
Ես է: Մենք գնում ենք: Եկե՛ք մեր յետևից (Դեպի դուրս:
Նրան հետևում են Ավիս, Ասո, Վաղո յեվ յերիտասարդների
մի նկատելի խումբ):

Ահրառամ.—Այ մարդիկ, ծուերը կհաղթեն: Մարա Մելիքի իզն
ու թողը չի մնա մեր աշխարքում: Ինչո՞ւ եք սպասում: Հո-
ղեմ ձեր վախկոտ գլուխները:

(Մի խումբ ծուեր, դազանակներով, խուժում են ներս):

Նրանցից մեկը.—Ի՞նչ եղան մեր ծուերը:

Ահրառամ.—Գնացին Մարա Մելիքի դեմ կուլելու:

Միեվնույն ծուր.—Հասնենք նրանց: Աղա, յետ մնացինք հե...
(Խուժում են դուրս)

Ձենով Ոհան.—Բահ, բահ, բահ: Բահ, բահ, բահ...

(Ներս են պրծնում ծուերի մի ուրիշ խումբ, ելի դազանակ-
ներով զինված, առանց կանգ առնելու կտրում են բեմը
արագ կերպով, միայն նրանցից մեկը բռնում է բեմից անձ
կենսալիս «Ու՛՛՛՛ մնացիճե՛ք, տո՛ւ»):

Սուխ.—Աշխարքը գժվել է: Աշխարքի վերջն է: (Ելի ծուերի մի
խումբ, վոր հեվասպառ կտրում է բեմը յեվ վազում, նը-
րանցից մի քանիսը բռնում են «Վազեցե՛ք, հասե՛ք»):

Թումաս.—Աղա Ռհան, վա՛նց կլնի մեր վերջը:

Ձենով Ոհան.—(Ուսերը վեր է առնում յեվ չի պատասխանում):

Սուխ.—Ես վա՛նց եղավ: Չհասկացա: Ախր էս ծուերը ի՞նչ լսեցին,
բնչ խաբար է, գլուխս չմտավ: Մի բան լսած չի լինեն,
տո՛ւ:

(Ներս են խուժում ծուերի մի ուրիշ խումբ զինված դազա-
նակներով):

Նրանցից մեկը.—Ո՞ւր են մեր ծուերը:

Մի քաղցի.—Գնացին, կուզի գնացին:

Միեվնույն ծուր.—Վազեցե՛ք (Խուժում են դուրս):

Ձենով Ոհան.—Բահ, բահ, բահ: Աշխարքը գժվել է:

Թումաս.—Ես ի՞նչ բան է, տո՛ւ: Եսպես կարգ կըլնի՞:

Սուխ.—Մեր վերջին որն է: Աղոթեցե՛ք: Տէր Աստված, Տէր
Աստված...

Բոլորը.—Տէր Աստված, Տէր Աստված...

Ձենով Ոհան.—Գլուխս չի գործում: Աչքիս դիմացը բաներ են
յերևում:

Մի քաղցի.—Ծուերը քեցին Մարա զորքի վրա: Ենպես էյին
կատաղել, վոր կարող են վողջ աշխարքը լափել:

Թումաս.—Ձե, չե: Մարա Մելիքը մեզ կը լափի:

Սմբատ.—Մերոնք քանի՞ գլուխ ունեն:

Թումաս.—Կրակի հետ են խաղում:

Սմբատ.—(Սուքոյին) Ասում եյիր իրանք պատասխան տան: Տե-
տմբ:

Սուքո.—Տեսա: Յես ձեզ մեղա:

Ջեհով Ոհան.—(Ընդհանուր լռությունից հետո մեջտեղը կանգ-
նելով յեւ հառաչելով)

Ափսոս, հազար ափսոս

Սասմա աշխարքին:

Վ Ա Ր Ա Գ Ո Ւ Յ Ր

ԶՈՐՐՈՐԴ ՊԱՏԿԵՐ

Սասմա դաշտը, ուր բանակած է Մարա զորքը

Մարա Մելիք.—(Բազմած է ամպհովանիով պառզարակի մեջ)

Զարխաղին:

Զարխաղիք.—Հրամայիր, տէր իմ (Խոնարհվում է):

Մարա Մելիք.—Ձենով Ռհանից վոչ մի լճեր:

Զարխաղիք.—Վոչ մի լուր, տէր իմ:

Մարա Մելիք.—Ձանձրանում եմ խաղաղությունից:

Զարխաղիք.—Ավելի լավ է առանց կովի հպատակեցնել տանք,
տէր իմ:

Մարա Մելիք.—Զգվելի յես դու քո խաղաղասիրական քաղաքա-
կանությամբ:

Զարխաղիք.—Ծշմարիտ ես խոսում, տէր իմ:

Մարա Մելիք.—Հրամայում եմ, վոր պարեհ հարավի ամենաձկուն
պարուհին:

Պարուհի.—(Վազում է առաջ կիսամերկ: Խոնարհություն է ա-
նում մինչեւ զետին թագավորի առաջ յեւ սկսում է պա-
րը: Նվագ: Պարը լրանալուց հետո՝ ելի խոնարհվում է
կռացած մինչեւ թագավորը խոսի վերջացնի):

Մարա Մելիք.—Հրամայում եմ հարավի այս գեղեցկուհուն ազա-
տել գերությունից և ուղարկել պալատ:

Զարխաղիք.—(Ուզում է առարկել):

Մարա Մելիք.—Բերանիցս դուրս եկավ: Պետք է կատարվի:

Զարխաղիք.—(Խոնարհվում է):

Մարա Մելիք.—Հրամայում եմ Կողբաղինին իմ ներկայության:

Կողբաղիք.—(Առաջ գալով) Տէր իմ (Խոնարհվում է):

Մարա Մելիք.—Հրամայում եմ Սասմա վճարելիք տուրքը ծախ-
սել պալատի ախոռների համար:

Կողբաղիք.—(Խոնարհվելով) Կկատարվի փհությանդ հրամանը:

Մարա Մելիք.—Նորից պատմիր, Կողբաղին, ի՞նչպես պատահեց,
վոր չկարողացար բերել Սասմա տուրքը և կանայքը: Ու-
զում եմ նորից լսել: Թող վերանորոգվի ցասումս:

Կողբազիւն.—Գնացի: Հասա Սասմա քաղաք: Զոկեցին աղջիկներ
ու հարսներ: Բերին լցրին Մհերի գանձատունը: Սկսեցի
հափել վոսկին: Հանկարծ ներս մտավ մի գիժ պատանի,
Մհերի վորդին—Դավիթը—ապա վրա հասան Սասմա ծոկ-
ը: Դավիթը ջարդեց իմ գլուխը, առավ իմ հափած վոսկին
իմ ձեռից, արձակեց աղջիկներին ու հարսներին ու ասաց՝
չեմ տա վոչ վոսկի և վոչ կին:

Մարա Մելիք.—(Գողոցով) Խելագարվում եմ:

Կողբազիւն.—Ներքը ինձ, վեհագուշն թահավոր: Դավիթը մի
աժգահա ե, վողջը գազան:

Մարա Մելիք.—(Կատաղած) Պիտի ավերել Սասմա քաղաքը: Պի-
տի վողջ վողջ վառել բնակչութունը: Ամոթ քեզ, Կողբա-
զին, վոր դատարկ վերադարձար: Իմ կողմից գնացող մար-
դը գլուխը ջարդել տա, ու դատարկ վերադառնա... Ամոթ
քեզ:

Կողբազիւն.—(Խոնարհվելով) Թող ների ինձ վեհագուշների վե-
հագուշնը:

Մարա Մելիք.—Տվի՛ր Դավթին իմ անունը:

Կողբազիւն.—Այո, արքա մեծ, ծուռը ինչ ե իմանում մելիքը:

Մարա Մելիք.—(Վայրենի ծայնով) Գժվում եմ: Հրամայում եմ
վողջ Մարա բարկութունը Սասմա վրա:

Կողբազիւն.—(Խոնարհվելով) Պետք ե տեսնել նրանց, վեհագուշն:
Յերբ և իցե տեսէլ ես լեռնային կատաղի հեղեղ:

Մարա Մելիք.—Հեղեղ: Բո վախն ե յեղել հեղեղ: (Դուրս ե գա-
լիս ամպհովանու տակից: Յերթեվելով ե սրտնեղած յեվ
հանկարծ բռնում ե) Հրամայում եմ բերել այստեղ Հա-
բեշտանի կախարդական պարուհիներին, վոր պարեն: Այ-
սոր ուրն ե իմ կատաղության և ուրախության: Խաղաղու-
թյունը ձերացնում ե ինձ: Պատերազմ, պատերազմ, պա-
տերազմ... (Գնում, ելի նստում ե պատգարակի վրա: Մեջ-
տեղ են վազում յերեք պարուհիներ, կիսամերկ յեվ սկսում
են դառնալ ոճապտույտ յեվ կախարդական պար: Նվագ:
Պարը չվերջացած խորրի լեռան լանջից լսվում ե Դավթի
գողոցը):

Դավիթ.—Հէյ, եհէյ, գալիս ենք հա՛... Դալիս ենք...

Ծուռը.—(Յերբվում են անմիջապես Դավթի յետովից յեվ ըս-
կրտում են վար թափվել կեցցներով յեվ ուղղմական ա-
ղաղակներով: Պարը դադարում ե: Ընդհանուր շփոթու-
թյուն):

Մարա Մելիք.—Հրամայում եմ ինձ թագցնել ժայռերի յետև:
Բոլորդ կկռվեք և կը հաղթեք:

(Զորս զինվոր բարձրացնում են պատգարակը յեվ տանում:
Զարխաղինը վազում ե նրանց յետովից:)

Կողբազիւն.—(Մերկացնելով սուրը) Մերկացրեք սրերը: Մի խը-
նայեք վոչ ձերի, վոչ յերեխայի և վոչ ել կանանց: Սասմա
վոսկին Մարա Մելիքին, Սասմա կանայքը Մարա Մելիքի
քաջարի զորքերին:

(Ծուռը հասնում են յեվ սկսում ե Մարա զորքի յեվ Սաս-
մա ծոկերի կատաղի ընդհարումը):

Դավիթ.—Հէյ Կողբազին, գլուխդ լավ պահի:
(Հարձակվում ե Կողբազինի վրա: Մի քանի անգամ սրե-
րի ընդհարում: Արքայի դեսպան, առ քո բաժին վոսկին
ու կինը: (Դավիթը զգետնում ե նրան ու սպանում: Լեռան
լանջից վար են վազում ծոկերի մի նոր խումբ ուղղմական
աղաղակներով):

Ա. զինվոր.—Կողբազինը սպանվեց...

Բ. զինվոր.—Փախեք, փախեք...

(Ծուռի յեվ զորքի ընդհարումը շարունակվում ե յեվ գնա-
լով կատաղում):

Ա. զինվոր.—Իմաց արեք Մարա Մելիքին, վոր Կողբազինը ըս-
պանվեց:

Դավիթ.—Իմաց արեք Մարա թագավորին, վոր գա ու իր բա-
ժին վոսկին ու կնանիքը առնի (Խփում ե աջ ու ձախ):

Թուռ.—Մեր ճակտի քրտինքն եյիք ուղծւմ, հա՛ (խփում ե):
(Լեռան լանջից վար ե թափվում ծոկերի մի ուրիշ խումբ
կատաղի վոզեվորությամբ):

Ա. վիս.—Մեր արտերի հուրն եք ուղծւմ: Առեք հրի տեղ ձեր
արյունը (Խփում ե):

Ա. սո.—Վողջ ֆաղցողներին մեր կանանց ծառաներն ենք շինելու:
(Խփում ե):

Վազո.—Բախտավոր ե ով ետեղ կմեռնի (Խփում ե):
(Մարա զորքի ուղղմական կորովը բոլորովին կործանվում ե):

Մի զինվոր.—Մեկ մի կոտորիր, թագավոր Դավիթ: Մենք ան-
մեղ ենք:

Մի ուրիշ զինվոր.—Մենք ձեր գերին ենք: Անիծված լինի Մըս-
րա Մելիքը:

Մի Ա. զինվոր.—(Մարա զորքից) Ճանապարհ բացեք: Յես պետք ե

խոսեմ քաջ Դավթի հետ. (Առաջ ե գալիս) Դավթ, այ քաջ Դավթ, բան եմ ասում:

Դավթ.—(Ձեռի նշան ե անում դադրեցնել կռիվը: Տիրում ե ընդհանուր լուռություն):

Ալեվոր.—Քաջ Դավթ, ախր ես զորքը ի՞նչ մեղ ունի, վոր անխելա կոտորում եք: Սրանք ել մարդ են, կին ունեն, յերես ունեն, աղքատ են, սոված, ախր, սրանք ի՞նչ հանցանք ունեն:

Դավթ.—Լավ: Ինչի՞ յեն կռվում: Ի՞նչ են ուզում մեզանից: Ի՞նչ ունեն, վոր չեն կարող բաժանել մեղ հետ: Թե վոսկու համար են կռվում, չենք տա: Վոսկին մեր աշխատանքն ե: Կկոտորենք, վոր ել չուզեն:

Ալեվոր.—Վոչինչ չունենք բաժանելու, քաջ Դավթ: Մենք վոսկի չենք ուզում: Մարա Մելիքն ե վոսկի ուզողը: Մենք գերի ենք: Արքան հրամայել ե՞ մենք կռվում ենք: Ի՞նչ անենք: Չենք իմանում թե բանը ինչո՞ւմն ե: Մենք խեղճ մարդիկ ենք: Ներեցե՞ք մեղ: Իմ սպիտակած զուլալը վկա մեղ չունենք: Մարա Մելիքն ե մեղավոր: Գնացե՞ք նրա հետ կռվեցե՞ք:

Թորոս.—Վոր եղպես ե՞ թափեցե՞ք զենքերը:

Զորք.—(Թափելով զենքերը) Մենք չենք կռվի:

Թորոս.—Յեղբայրներ եք մենք:

Ավիս.—Ել իրար դեմ չենք կռվի:

Դավթ.—Դուք մեզանից վոր բան չեք ուզում, ինչո՞ւ պիտի կռվենք:

Ալեվոր.—Մենք ձեզանից վոչինչ չենք ուզում: Ախր մենք ել ձեզ պես մարդիկ ենք: Ինչ վոր ուզում են՝ թաղավորներն ու գեսպաններն են ուզում: Մենք կգնանք մեր յերկիրը:

Թորոս.—Ուզում եք, եստեղ մնացե՞ք: Հող կտանք, գնացե՞ք, աշխատեցե՞ք ու կերե՞ք:

Ալեվոր.—Շնորհակալ ենք:

Մարա զորք.—Կեցցե Սասունցի Դավթը: Կեցցե մեր նոր թագավորը:

Թորոս.—Մեր սարերում թաղավոր չկա:

Դավթ.—Մեր սարերում հպատակներ չեն լինի:

Մարա Մելիք.—(Ներս պրծնելով) Ինչե՞ր եմ լսում:

Զարթագիւն.—(Յետևից) Տեր իմ:

Թորոս.—Մարա զորքը հաշտվեց մեզ հետ: Ել չի կռվի:

Մարա Մելիք.—Զինվորներ, թուրքը սրանց գլխերը:

Դավթ.—(Ծիծաղելով յեւ լրջանալով) Զինվորներ չունես:

Մարա Մելիք.—(Շփոթված, վախեցած, զայրացած դես դեն ընկնում) Փչեցե՞ք ուզմի փողերը: Թող կռվի յերեսն հաղարները, պապանձվեն մեծախոս լեզուները:

Դավթ.—Փողեր չեն փչվի քեզ համար: Զինվորներ չունես: Մենակ ես ես աշխարքում ու մենակ պետք ե պաշտպանես քո փուշ կյանքը:

Մարա Մելիք.—Ի՞նչ ես գլխիցդ դուրս տալիս:

Ալեվոր.—(Առաջ գալով) Մենք զենքերը թափեցինք: Չենք կռվի: Մենք վոչինչ չենք ուզում Սասմա աշխարքից:

Զարթագիւն.—Մեծդ արքա, բանը ուրիշ կերպ ե դարձել:

Մարա Մելիք.—Լոբի: (Ալեվորին) Վախկոտ անասուն, յես քեզ կերակրել եմ շան նման, վոր հիմա չկռվես:

Ալեվոր.—Ինչո՞ւ պիտի կռվենք: Չենք կռվի: Շունը դու յես: Մենք ենք քեզ կերակրել:

Զորք.—Չենք ուզում կռվել:

Մարա Մելիք.—Չեք ուզում կռվել, սատկեցե՞ք (Քաշում ե սուրը):

Դավթ.—(Գոռալով) Քաշի ձեռք: Ո՞վ ե տվել քեզ նրանց կյանքի իրավունքը (Հարձակվում ե Մարա Մելիքի վրա յեւ մի քանի սրի հարվածներով տապալում ե նրան գետին):

Մարա Մելիք.—(Տապալված) Զինվորներ, պաշտպանեցե՞ք:

Թորոս.—Կապեցե՞ք ես լրբին: Տանենք ման ածենք Սասմա քաղաքում: (Մարա Մելիքին յեւ Զարթագինին կապում են: Լեռան լանջից յերեվում են Չենով Ռհանը, Թումասը, Սրմբատը, Սուրեն յեւ քաղբյուրների մի բազմություն ընկերակցած նվազածուների մի խմբի, գալիս են դեպի ուղմի դաշտը):

Մի բաղբջի.—(Բոռում ե) Մենք հլու հպատակներ ենք Մարա թագավորին: Թող ների մեղ արքայից արքան:

Ավիս.—Կարծում են՝ վոր հաղթել ե թագավորը: (Նրանց) Մենք ձեզ կսովորացնենք արքայից արքան:

Թորոս.—Մասխարա յեն կարծում, տո՛ւ:

Դավթ.—Քաշ տվե՞ք եդ լրբերին Սասմա քաղաքում:

Զենով Ռհան.—(Տեսնելով Մարա Մելիքին) Բա՛... Մարա Մելիքն ե:

Թումաս.—Ես ի՞նչ ե, տո՛ւ:

Թորոս.—(Գալով նրանց առաջ) Ես եմ ե, վոր մենք հաղթեցինք: Տեսնում եք են զորքը: Նրանց հետ ել հաշտվեցինք:

Դավիթ.—Տարեք ես լրբերին։
(Ավիս յեվ մի քանի ծուր քաշքշում են Մարա Մելիքին յեվ Չարխաղինին դեպի դուրս)։

Չարխաղին.—Յես հանցավոր չեմ։

Մարա Մելիք.—Ներեցեք ինձ։ (Քաշքշում են դուրս)։

Սմբատ.—Դե վոր եսպես եղավ, ապրեք, ծուր։

Ջենով Ռեան.—Լավ յեղավ։ Հետո։

Թորոս.—Հետո ի՞նչ։ Ելի՞ր բան։

Ջենով Ռեան.—Դու կարծում ես՝ ես փլավը հանգիստ կուտեմ։

Թորոս.—Սրանից դենը ել ի՞նչ կա։ Մարա զորքը չի կռվի։ Հաս-
կանում ես։ Ել Մարա թագավոր չկա։

Սմբատ.—Աղա Ռեան, — ձենդ կտրի։ Ես լավ եղավ։

Ջենով Ռեան.—Ի՞նչ ես ասում, այ տղա. երեխա երեխա՝ դուրս
ես տալիս։ Ասենք մեր բոլոր վտանգը վերացնով...

Թումաս.—(Սմբատի ականջին) Սրանից հետո ծուրը մեզ հաց կը
կերցնեն։

Ջենով Ռեան.—Մենք ելի դառանք, փառք Աստծո, մեր սարերի
տերն ու տիրականը։

Թումաս.—Փառք ամենակալին։

Սմբատ.—Աստված մեզ հետ եր։

Սուլո.—Թող նրա անունը փառավորվի միշտ և հավիտյան։

Բաղդեթ.—Ամեն, ամեն։

Ջենով Ռեան.—Դառանք տերն ու տիրականը... հիմի հարցը նը-
րանումն է, վոր առաջ Մարա Մելիքի շվաքը մեր վրա յեր։
Անաստված եր, անխիղճ եր, վերջապես ինչ եր, ինչ չեր՝
թագավոր եր։ Մի կերպ կառավարվում եյինք։ Հիմի Մարա
Մելիքը չկա։ Պետք է մի շվաք լինի, վորի տակ ապաստա-
նենք։

Թումաս.—Առանց դրան յերկիր կլինի։

Ջենով Ռեան.—Լավ ասիր, Թումաս։ Մենք պետք է ունենանք մի
թագավոր։ Փառք Աստծո, հիմի ոտարը չի լինի։ Հենց մե-
զանից մեկին թագավոր կոծենք ու ամենքս ել կուխտենք,
առաջի Աստծո, վոր վզներս ծոկենք, հլու ու հնազանդ լի-
նենք նրան։

Դավիթ.—Հ՞ր...

Թորոս.—Սուս կաց, Դավիթ, հլա մի լավ թող դուրս տան։

Սուլո.—Հիմի ի՞նչ եք ասում։ Առանց թագավորի կարգդ ենք
յուրա գնալ։

Մի Բաղդեթ.—Մեր մեծերը դուք եք։ Մեր դատաստանը ձեր ձե-
ռին է, վոնց վոր ուզում եք՝ հնապես ել արեք։

Մի ուրիշ Բաղդեթ.—Թագավոր ունեցել ենք, չենք ունեցել՝ չենք
իմացել։ Մինչի հիմի մենք մեր զլխին գործ չենք արել։
Մեր տերը դուք եք։

Ջենով Ռեան.—Համաձայն եք, վոր մեր միջից մի թագավոր
ոծենք, նրան տանք մեր մարմինն ու հոգին։

Բաղդեթ.—Համաձայն ենք։

Թորոս.—Ո՞ւմ խելքին է փչել թագավոր ոծել (Գողաղով) Հ՞ր...
Վազո.

Վազո.—Ո՞վ է մեր զլխին նոր պատուհաս բերում։

Ասո.—Թագավոր... բոլորիդ զլխները կթոցնենք։

Սմբատ.—Ես բանը միայն մեր ցանկությունն ե։ Ինչ վոր պիտի
անեք՝ դուք պիտի անեք։

Թորոս.—Ցանկություն։ Ձեր վզները կպոկենք թե վոր եղպես
ցանկություն ունենաք։ Անցավ են ժամանակը, յերբ ձեր
ցանկությունը որենք եր։

Վազո.—Մեծատուներին թագավոր է պետք։ Ինչո՞ւ չե՞ մեկը պի-
տի լինի վոր ձեր հոգու վրա չոքի։

Ջենով Ռեան.—Ախր բանը եղպես չի, բանը այն է վոր...

Թորոս.—Ինչի՞ր եք թագավոր ուզում, կողոպտեք ու թագավորին
ուտացնեք, վոր ձեր բկին չոքի։

Ջենով Ռեան.—Ախր ինչքան չլինի, մենք ձեզանից խելոք ենք։
դուք պարտական եք մեզ լսել։ Սասմա աշխարհը չե, ինչ
աշխարհ վոր գնաք՝ առանց թագավորի չի կառավարվի։
Թագավորի բանը ուրիշ է։

Ծուր.—Թագավոր չենք ուզում։

Դավիթ.—Վոչ թե թագավոր՝ ձեզ ել չենք ուզում, աղա Ռեան։
Հերիք է մեզ կողոպտեք։

Սուլո.—Առանց թագավորի ելի մեր քաղքի վրա կտան ու կը
կոտորեն։

Թորոս.—Ախմախ ախմախ մի դուրս տա։ Թագավոր չունեյինք՝
չհաղթեցի՞նք։

Ջենով Ռեան.—Եղ հրաշք եր։

Վազո.—Հրաշք չկա, ցնդած։

Ջենով Ռեան.—Բաս վոնց պետք է լինի մեր բանը։ Մեկը պետք
է լինի, վոր հրամայի։

Դավիթ.—Թե ուզում ես մեկը լինի վորի վտանքը լիզես, գնան,
գտիր մեկին ու լիզի վտանքը։ Մենք չենք ուզում, հաս-
կացնոք։

Թորոս.—Մի թագավորից ազատվեցինք: Մի ուրիշին ել չենք ուզում:

Ջենով Ոհան.—Ախր թագավորը մեր միջից կլինի. ուզում եք ձեր միջից թող լինի: Ոտարը անաստված էր, մերը խո անաստված չի լինի:

Վազո.—Անաստված էր, հա, բա ինչու վտակին ու կնանիքը փռում էյիր նրա վոտները տակ:

Ջենով Ոհան.—Վհնց չանեյի, այ վորդի: Ախր ուզում էր, թե չե կոտորում եր: Թորոս, ինձ մտիկ: Թագավոր ունենալը նոր բան չե: Աշխարքը եղել չի եղել, թագավորը նրա հետն է եղել. ինչու չես հասկանում:

Թորոս.—Մենք աշխարքը պիտի փոխենք: Չենք ուզում, պրծալ:

Սմբատ.—Յես ել մի բան ասեմ...

Դավիթ.—(Կտրելով նրա խոսքը)՝ Հիմի եսպես ե: Յեթե մենք թողնենք ես լրբերին, վոր եսպես խոսեն, վերջը վերջը սրբանք մեր գլխին մի ոյին կխաղան: Պետք է սրանց ել հասցնենք Մարա Մելիքի որին:

Սմբատ.—Առանց թագավորի չես ե մեր հալը:

Վազո.—(Դազանակը քաշում է մեծատունների վրա):

Դավիթ.—Կապեցեք ես շներին:

Ջենով Ոհան.—Ելի ծովեց:

Սմբատ.—(Հազիվ լսելի) Ծուռը չի շտկվի:

Դավիթ.—Կապեցեք սրանց:

Վազո.—Ո՞վ է հանդգնում այս աշխարքը նորից կրակի տալ:

Թորոս.—Կապեցեք ես ոյինբազներին:
(Ծուռը սկսում են կապկպել Ջենով Ոհանին, Սուքոյին, Սմբատին յեվ Թումասին):

Դավիթ.—Կապեցեք ես հարուստներին, վոր գերի յեն իրենց շահին ու վախկոտության:

(Աղմուկ, հրմշտուկ, իրարանցում):

Քաղցիք.—(Փախչում են):

Սուխ.—(Չորում է Դավիթի առաջ) Երեխեք ունեմ:

Թումաս.—Մենք ձեզ համաձայն ենք:

Սմբատ.—Յես ձեր ետին եմ:

Դավիթ.—Քչեցեք սրանց Սասմա քաղաք: Յույց տվեք վողջ ժողովրդին:

Ջենով Ոհան.—Յես քո հրողրերն եմ, Դավիթ, քո հարազատ հոր, հարազատ աղբերը:

Թորոս.—Նրա հոր հարազատ աղբերն էր, վոր նրան անտեր թողեց:

Թումաս.—Թագավոր չեք ուզում, չեք: Ինչու եք կապում մեզպես խեղճերին:

Թորոս.—Դուք եք խեղճերը: Ձեր արյունն ել պետք է թափվի, վոր ամեն բան վերջանա:
(Դուրս փախչող քաղցրիները դոսից բոռում են «Սպանեցին, սպանեցին»):

Թորոս.—Կոչ վոր չհանդգնի ձեն հանել: Յալլա: (Ծուռը դուրս են բշում մեծատուններին):

Ջենով Ոհան.—(Ծուռը նրան բշելիս) Դավիթ, յես քո հարազատ հրողրերն եմ:

Սուխ.—Եսպես բան վոր գրքում գրված էր:

Սմբատ.—Ինչ ուզում եք՝ արեք, ջանիս մի դպչեք:

Թումաս.—Ամաչեցեք ձերմակ մազերիցս:

Թորոս.—Քչեցեք:
(Ծուռը բշում են նրանց դուրս):

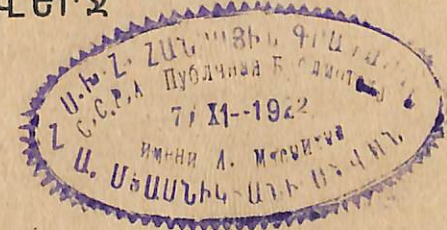
Ջենով Ոհան.—(Կեսը բնից դուրս, կեսը բնից ներս) Դավիթ, այ Դավիթ. յես քո հարազատ հոր, հարազատ աղբերն եմ:
(Ծուռը բշում են նրան դուրս):

Ալեվոր.—Իմ մազերը աշխատանքից ու զրկանքից սպիտակեցին:
Դուք ջանել եք: Մի թողնեք, վոր ձեր աշխատանքի պտուղն ուրիշներն ուտեն:

Դավիթ.—Աշխարքը մերն է, Ալեւոր, ե մերն ել կմնա:

Վ Ա Ր Ա Գ Ո Ւ Յ Ր

ՎԵՐՁ

ԹՈՒՆՆԵՐԻ ԱՇԽԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

1. Մրինգ (բանաստեղծություններ). . . 1908 թ. Կ. Պոլիս
2. Վոդր Սեմախուրյան (բանաստեղծություն). 1916 թ. Թիֆլիս
3. Գարունին Սիրք (դրամա) . . . 1921 թ. Բոստոն
4. Պատվածներ (Ա. Շարք). . . 1921 թ. Բոստոն
5. Արեվիկ (բանաստեղծ.) 1917 թ. Թիֆլիս և 1922 թ. Կ. Պոլիս
6. Տոնոն (վեպ). 1922 թ. Կ. Պոլիս
7. Փորոկին մեջ (վեպ) 1922 թ. Կ. Պոլիս
8. Անգլիա, Պարսկաստան և Ֆեո . 1922 թ. Կ. Պոլիս
9. Հաջի Մարկոս աղա (վեպ) . . . 1922 թ. Կ. Պոլիս
10. Մահվան Բաժանիկ (կոմեդիա). . 1923 թ. Յերևան
11. Դոկտոր Բուրբուկյան (վեպ) . . . 1924 թ. »
12. Սեդրոս (սատիրա). 1925 թ. »
13. Պողոսյանի ձագ (դրամա) 1925 թ. »
14. Իմ Հորափույրը (վեպ) 1925 թ. »
15. Սամա Ծուր (դրամա) 1925 թ. »
16. Երբ Բյուզանդիոն (դրամա) . . . 1925 թ. »

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0342118

31400